

Ἰδίως ἡ κυρία Μαιντενὼν ἐπισκέφθη συγχνάκις τὴν διάσημον ἑταίραν. Ὅταν δὲ τῇ ὁμίλῃσεν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς της — Ἐχω ἀκόμη καιρὸν, εἶπε γελῶσα ἡ Νινὼν. Κατόπιν τὴν παρεκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς Βερσαλλίας ὅπως τὴν βοηθήσῃ νὰ βαστάξῃ τὸ βάρος τοῦ μεγάλειου της καὶ τοῦ γήρατός της. — Δὲν ἔχω καιρὸν, ἐψιθύρισε μειδιῶσα καὶ πάλιν ἡ Νινὼν. Καίτοι δὲ ἡκιστα εὐλαβὴς δὲν ἤθελεν ἐν τούτοις νὰ καυχῶνται ἐπὶ ἀνευλαβείᾳ ἐνώπιόν της. Εἰς ἐκ τῶν φίλων της, κινδυνεύων νὰ παραδώσῃ τὸ πνεῦμα ἤρνεϊτο νὰ καλέσῃ τὸν ἱερέα του, ἀλλ' ἡ Νινὼν ἔφερε τὸν ἱερέα λέγουσα αὐτῷ — Κύριε, ἐκτελέσατε τὸ καθήκόν σας· σὺς βεβαιῶ ὅτι, μολονότι ὁ ἀσθενὴς μας ὁμίλῃ ἀκόμη ἀρκετὰ λογικῶς, δὲν εἶναι ὅμως πλεότερον ὁμῶν καὶ ἐμοῦ λογικός.

Ἡ οἰκία τῆς Νινὼν ὑπῆρξε τὸ συνεντευκτήριον πάσης διασημότητος ἣν εἶχον ἡ αὐλή, ἡ πόλις, ὁ στρατὸς καὶ αἱ τέχναι. Ὁ Σκαρρὼν τὴν συνεβουλεύετο διὰ τὰ μυθιστορήματά του, ὁ Σαιντ Ἐβρεμόν διὰ τοὺς στίχους του· ὁ Μολιέρος ἀνέγνωσεν εἰς τὴν οἰκίαν της τὸν *Ταρτουφόρ* του, ὁ Φοντενέλλος τοὺς *Διαλόγους* του.

Ἐρρέθη ὅτι εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἑτῶν, ἡ Νινὼν εἶχεν ἀκόμη ἐραστάς. Μολονότι γνωρίζομεν ὅτι ἡ καλλονὴ τῆς Νινὼν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ, οὐχ ἥττον νομίζομεν ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος φήμη δὲν ἦτο ἄλλο ἢ συκοφαντία ὑπὸ τὴν μορφήν κολακείας. Ἡ Νινὼν ὀγδοηκοντοῦτις εἶχε διατηρήσει ὅλον τὸ πνεῦμα τῆς νεότητός της, ὅπερ σημαίνει ὅτι εἶχεν ἀποβάλει πᾶσαν γελοιότητα νεανικὴν . . . ἵνα μὴ εἰπώμεν πᾶν ἐλάττωμα νεανικόν.

Ἡ Νινὼν ἀπέθανε τῷ 1706. Ἦτο λοιπὸν ἑνενηκοντοῦτις ὅταν ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀφῆκε τέκνα τινά. Εἰς τῶν υἱῶν της ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ. Πρὶν ἢ γεννηθῇ, εἰς στρατιωτικὸς καὶ εἰς οἰκονομολόγος διημφισβήτησαν τὴν ἐνοχον τιμὴν τῆς πατρότητος. Ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἀμφίβολος· ὁ κληρὸς ἀπεφάσισεν. Ἐλάβον κύβους καὶ ὁ οἰκονομολόγος ἠττήθη. Ἐτερος υἱὸς τῆς Νινὼν ἀπεβίωσε διὰ τρόπου τραγικοῦ. Ἀνατραφεὶς πλησίον τῆς μητρός

του, μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἐσυγγένευσεν τοσοῦτον ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἐρωτεύθη ἐμμανῶς τὴν θελκτικὴν ἐκείνην γυναῖκα. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ἀνεκάλυψε τὸ μυστήριον τῆς γεννήσεώς του, ὁ δυστυχὴς νεανίας πύτοκτόνησε δι' ἐγχειριδίου. Ὁ Λεσάζ διηγεῖται τὸ τρομερὸν τοῦτο συμβάν εἰς τὸ μυθιστόρημά του *Ζιλ Βλάς*.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΔΙΚΑΙ

Ο ΣΤΡΑΤΑΡΧΗΣ ΝΕΥ (1815)

ὑπὸ ΦΟΥΚΙΕ

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 6')

«Ὁ Νεύ ἔμεινε δέκα ἡμέρας ὑπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ νομάρχου Λοκάρδ· τὴν 10 αὐγούστου, κατὰ τὰς ἐκ Παρισίων σταλείσας διαταγὰς, ὁ στρατάρχης ἐξεκίνησε διὰ τὴν πρωτεύουσαν συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ νομάρχης τοῦ Καντάλ ἐσύστησε τὰ αὐστηρότατα μέτρα τῆς ἐπιτηρήσεως. Ὁ εἰς τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν στρατάρχην, ἀποστρεφόμενος τὴν τραχύτητα τῶν μέτρων τούτων, εἶπεν εἰς τὸν Νεύ ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ συστρατιώτης του δὲν ἦσαν φύλακες ἀλλ' ἀπλοὶ συνοδευόμενοι του, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ τοῖς ὑποσχεθῇ ὅτι δὲν ἤθελε ζητήσῃ νὰ ἀποδράσῃ. Ὁ στρατάρχης τὸ ὑποσχέθη, ἀλλ' ἦτο λυπηρὸν τοῦτο, διότι ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Αἰγείρου εὕρισκετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, μεταξὺ δὲ ἄλλων τὸ σῶμα τῶν δραγόνων τοῦ Ἐξελμάν· σταθμεῦον εἰς Ριόμ, πόλιν δι' ἧς ἔμελλεν ὁ Νεύ νὰ διέλθῃ. Ἡ εἰδησις τῆς συλλήψεώς του διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς ὅλον τοῦτον τὸν στρατόν. Ὁ Ἐξελμάν περιέμενε τὸν αἰχμάλωτον κατὰ τὴν διάβασιν καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀναρπάσῃ. — «Ὁχι, ἀπήντησεν ὁ Νεύ, ἔδωκα τὸν λόγον μου. » Λεύγας τινὰς πρὸ τῶν Παρισίων, εὗρηκε τὴν σύζυγόν του ἣτις τὸν περιέμενεν εἰς

ένα τῶν ταχυδρομικῶν σταθμῶν τῆς λεωφόρου· τοὺς ἀφῆκαν μόνους. Ὅτε ὁ στρατάρχης ἐκάλεσεν ἐπομένως ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῷ εἶπεν ὅτι ἦτο ἑτοιμος, δάκρυα ἔρρεον βραδέως ἐπὶ τῶν παρειῶν του· ὁ ἀξιωματικὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ κίνημά τι ἐκπλήξεως. «Ἀπορεῖτε ὅτε μὲ βλέπετε κλαίοντα, τῷ εἶπεν ὁ στρατάρχης· ἀλλὰ κλαίω διὰ τὴν σύζυγόν μου, διὰ τοὺς τέσσαρας υἱούς μου, καὶ οὐχὶ δι' ἐμὲ αὐτόν.» Ὁ στρατάρχης ἐφθασεν εἰς Παρισίους καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν τῆς διευθύνσεως τῆς ἀστυνομίας, τὴν αὐτὴν ὥραν, τὴν αὐτὴν στιγμήν, καθ' ἣν ὁ Λαβεδοῦέρος ἐξήρχετο τῆς φυλακῆς τῆς Μονῆς καὶ ἐπιπτεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Γρενέλλης.»

Τὴν στιγμήν ἐκείνην, τῶντι ἡ μοναρχικὴ ἀντίδρασις ἐξεδικεῖτο καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Εἰς Μασσαλίαν, εἰς Ἀδινιὼν, εἰς Νίμην, εἰς Οὐζές, συμμορίαὶ ληστῶν κατέσφαζον τοὺς Βοναπαριστὰς καὶ τοὺς διαμαρτυρουμένους κράζοντες: Ζήτω ὁ βασιλεὺς! Ὁ στρατάρχης Βρουῖνος, οἱ στρατηγοὶ Λαγάρδης καὶ Ῥαμὲλ ἐπιπτον θύματα τοῦ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Αἱ βασιλικαὶ ἀρχαί, ἡ διοικητικὴ ἐξουσία, ἐπροστάτευον τοὺς δολοφόνους. Καὶ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη ἐδολοφόρει. Οἱ ἀδελφοὶ Φωσὲ ἐσήποντο εἰς μίαν φυλακὴν τοῦ Βορδῶ, περιμένοντες τὸν θάνατον. Ὁ κόμης Λαβεδοῦέρος ἐπλήρωνε μὲ τὴν ζωὴν τὴν ἱπποτικὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀφοσίωσιν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῆντα εἰς τὴν κυρίαν Λαβεδοῦέρου ἐπικαλουμένην γονυκλιτῶς τὴν χάριν τοῦ συζύγου της — «Θὰ διατάξω λειτουργίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του.» Τὸ λέγομεν καὶ πάλιν, δὲν πρέπει νὰ κατηγορήσωμεν ἐπὶ ὁμότητι τὸν δυστυχῆ μονάρχη τυφλώσαντα, πεπλανημένον, περικυκλωμένον ὑπὸ φανατισμῶν, ὑπὸ ρυπαρῶν φιλοδοξιῶν, ὑπὸ ἀνανδρίας θηριώδους. Ἐπίστευσεν ὅτι συνωμοσία ἐγκληματικὴ εἶχε δυνηθῇ μόνῃ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου· τῷ ἔλεγον ὅτι τὸ νὰ συγχωρήσῃ τοὺς συνωμότες ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς ἂν προεκάλει ἐκ νέου τὸν κίνδυνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, οἱ ἀληθεῖς ἐνοχοὶ τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἦσαν οἱ ὑπὸ ζή-

λου φανατικοῦ φερόμενοι οἵτινες ὠθοῦσι πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν· ἦσαν οἱ λειτουργοὶ ἐκεῖνοι οἱ πειναλέοι πρὸς τὴν προαγωγὴν, οἱ δικασταὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ διακριθῶσιν, οἱ προδόται ἐκεῖνοι οἱ προθυμοποιούμενοι νὰ φέρωσι τὴν λήθην τῶν προδοσιῶν των, οἱ ἱερεῖς οἱ ἐπιλήσμονες τοῦ εὐαγγελικοῦ ἔλεους οἵτινες πνέουσι μόνον μνησικαλίαν καὶ ἐκδίκησιν. Ἡ αὐλὴ, ὁ κλῆρος, ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἐξήγειραν τὴν ὀργὴν καὶ τὸν τρόπον τοῦ μονάρχου· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλουν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων δυνάμεων τοὺς ὁποίους ἄθλιον πνεῦμα μίσους ὤθει ν' ἀπαιτήσωσι τὴν τιμωρίαν τῶν ἀνδρείων ἐκείνων ἀντιπάλων οὗς συχνότατα ἀπῆντησαν μόνον εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης. Μανία ἐνδημικὴ, χαμέρπεια γενικὴ!

Ἡ σύλληψις τοῦ Νεῦ ἀνεζωπύρησε τὴν δίψαν τοῦ αἵματος τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ἀκόμη κατασθέσει οἱ ὀχλοκρατικοὶ φόναι καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων. Ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ὅτι συνέλαβον τὸν μέγιστον ἐχθρὸν τῆς Γαλλίας καὶ ὅτι ἐσπευδον νὰ θυσιάσωσι τὸν ἥρωα ὅστις εἶχε σώσει τόσους Γάλλους ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βερεσίνα. Αὐτὸς δὲν ἐξησφάλισε τὸν ἐφήμερον θρίαμβον τοῦ Βοναπάρτου;

Πρόεβησαν κατεσπευσμένως εἰς τὴν δίκην. Τὸ διάταγμα τῆς 24 ἰουλίου εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν 2 αὐγούστου ἄλλο διάταγμα τὸ ὁποῖον ἀπένεμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια τῆς πρώτης μεραρχίας τὴν καταδίωξιν καὶ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὰ πρόσωπα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν εἰς ἣν ὑπῆγετο καὶ ὁ Νεῦ. Ἐδέησε νὰ συστήσῃ στρατιωτικὸν δικαστήριον εἰδικόν, διότι τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατάρχου ἔθετε τὸν Νεῦ ὑπὲρ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ διαρκοῦς. Δι' ἀποφάσεως τοῦ στρατάρχου ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Γουβιὼν-Σαὶν-Σὺρ, συνεστήθη τὸ δικαστήριον τοῦτο τοῦ ὁποίου πρόεδρος διωρίσθη ὁ στρατάρχης Μονσέ.

Ὁ γηραιὸς ἥρωας τοῦ Κλισὺ ἀπεποιήθη τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἀτιμωτικὴν ἐντολήν· ματαίως εἰς τῶν ὑπουργῶν ἦλθεν ἐν ὀνό-

ματι τοῦ βασιλέως καὶ τῷ ἐκοινοποίησε τὴν διαταγὴν τῆς ὑποδοχῆς, ὁ Μονσὲ ἀπῆντησε διὰ τῆς ἐπομένης ἀξίας θαυμασμοῦ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Λουδοβίκον ΙΗ' τοῦ ὁποίου τὸ θαρράλεον μεγαλεῖον ἀντιφάσκει τοσοῦτον παραδόξως μὲ τὰς μικροπρεπείας τοῦ καιροῦ. Πρέπει νὰ καταχωρίσωμεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, τὴν ἀληθεῖ τοῦ Νεῦ ὑπεράσπισιν, τὴν αἰωνίαν κατηγορίαν τῶν δημίων του.

«Μεγαλειότατε, διατελὼν ὑπὸ τὸ σκληρὸν δῖλημμα νὰ παρακούσω τὴν Μεγαλειότητά Σου ἢ τὴν συνείδησίν μου, ὀφείλω νὰ ἐκφρασθῶ πρὸς τὴν Μεγαλειότητά Σου. Δὲν ἐπιλαμβάνομαι τοῦ ζητήματος ἐὰν ὁ στρατάρχης ᾔῃ αἰθῶς ἢ ἔνοχος ἢ δικαιοσύνη Σου καὶ ἡ εὐθυδικία τῶν δικαστῶν Σου εἶναι ὑπόλογοι περὶ τούτου πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους οἵτινες σταθμίζουσιν ἐν τῇ αὐτῇ κλάστιγγι τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ὑπηκόους. Ἄ! μεγαλειότατε! ἐὰν οἱ διευθύνοντες τὰ συμβούλιά σου ἐπεθύμουν τὸ καλὸν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, ἤθελον εἰπεῖ πρὸς αὐτὴν ὅτι ΔΙΑ ΤΗΣ ΛΑΙΜΗΤΟΜΟΥ ΔΕΝ ΑΠΕΚΤΗΘΗΣΑΝ ΠΟΤΕ ΦΙΛΟΙ. Νομίζουσι λοιπὸν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι τόσῳ φοβερὸς δι' ἐκείνους οἵτινες τσάκισ τὸν περιεφρόνησαν!

«Ἀρά γε οἱ σύμμαχοι ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν νὰ σφαγιάσῃ τοὺς μᾶλλον ἐνδόξους αὐτῆς πολίτας; Ἀλλὰ, Μεγαλειότατε, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς κίνδυνος διὰ σὲ αὐτὸν καὶ τὴν δυναστείαν σου ἐὰν τοῖς ἐπιτρέψῃς τὴν θυσίαν ταύτην; Καὶ, ἀφοῦ ἀφοπλίσης τὴν Γαλλίαν μεχρικοῦ κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ βασιλείου σου δὲν μείνῃ πλέον οὔτε ἐν τουφέκιον τοῦ κυνηγίου, οὔτε εἰς μόνον ἀνὴρ ὑπὸ τὰς σημαίας, οὔτε ἐν τηλεβόλον εἰς τὰ ὑποζύγια, οἱ σύμμαχοι θέλουσι λοιπὸν νὰ σὲ καταστήσωσιν ἀπεχθὴ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐνεργοῦντες νὰ πέσωσιν αἱ κεφαλαὶ ἐκείνων τῶν ὁποίων δὲν δύνανται νὰ προφέρωσι τὰ ἐνόματα χωρὶς νὰ ἐνθυμίσωσι τὸν ἴδιον ἑαυτὸν ἐξευτελισμόν;

«Τίς, ἐγὼ, θὰ ἔλθω νὰ δικάσω περὶ τῆς τύχης τοῦ στρατάρχου Νεῦ! Ἀλλὰ, Μεγαλειότατε, ἐπιτρέψόν μοι νὰ ἐρωτήσω τὴν Μεγαλειότητά σου ποῦ ἦσαν οἱ κατήγοροι

ὅτε ὁ Νεῦ διέτρεχε τσαῦτα πεδία μάχης; Ἄ! ἐὰν ἡ Ῥωσία καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν δύνανται νὰ συγχωρήσωσι τὸν πρίγκηπα τῆς Μοσχόβας, δύναται ἄρα γε ἡ Γαλλία νὰ λησμονήσῃ τὸν ἥρωα τοῦ Βερεσίνα;

«Εἰς τὸν Βερεσίαν, Μεγαλειότατε, ὁ Νεῦ ἔσωσε τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ. Εἶχεν ἐκεῖ συγγενεῖς, φίλους, στρατιώτας τέλους οἵτινες εἶναι οἱ φίλοι τῶν ἀρχηγῶν των, καὶ θὰ στείλω εἰς τὸν θάνατον ἐκείνων εἰς τὸν ὁποῖον τοσοῦτοι Γάλλοι ὀφείλουσι τὴν ζωὴν, τσαῦται οἰκογένειαι τοὺς υἱούς των, τοὺς συζύγους των, τοὺς πατέρας των! Ὅχι, Μεγαλειότατε! καὶ ἂν δὲν μοὶ ᾔῃ ἐπιτετραμμένον νὰ σώσω τὸν τόπον μου μήτε τὴν ἰδίαν μου ὑπαρξιν, θὰ σώσω τὴν τιμὴν. Ἐὰν μοὶ ἀπομένῃ λύπη τις, εἶναι ὅτι ἔζησα ὑπὲρ τὸ δέον, ἐπειδὴ βλέπω τὴν ἀπώλειαν τῆς δόξης τῆς πατρίδος μου. Ὅποῖος εἶναι, δὲν λέγω ὁ στρατάρχης, ἀλλ' ὁ τίμιος ἄνθρωπος ὅστις δὲν θ' ἀναγκασθῇ νὰ λυπηθῇ ὅτι δὲν ἔπεσεν εἰς τὰ πεδία τοῦ Βατερλώ; Ἄ! Μεγαλειότατε, ἐὰν ὁ δυστυχὴς Νεῦ ἔπραττεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε τσάκισ ἀλλαχοῦ, ἴσως δὲν ἤθελε συρθῇ ἐνώπιον στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἴσως ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι σήμερον τὸν θάνατόν του ἤθελον ἐπικαλεῖσθαι τὴν προστασίαν του!

«Συγχωρήσατε, μεγαλειότατε, τὴν εἰλικρίνειαν ἐνὸς γηραιοῦ στρατιώτου ὅστις, ἀπομεμακρυσμένος ἀείποτε τῶν ῥαδιουργιῶν οὐδὲν ἄλλο ἐγνώρισε παρὰ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὴν πατρίδα του. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ αὐτὴ φωνὴ ἥτις ἐμέμφθη τοὺς πολέμους τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ῥωσίας, ἠδύνατο ἐπίσης νὰ λαλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας πρὸς τὸν ἄριστον τῶν βασιλέων. Δὲν ἀποκρύπτω ὅτι πλησίον παντὸς ἄλλου μονάρχου τὸ διάβημά μου ἤθελεν εἶσθαι κινδυνώδες καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπισύρῃ κατ' ἐμοῦ τὸ μῖσος τῶν αὐλικῶν· ἀλλ' ἐὰν, καταβαίνων εἰς τὸν τάφον, δύναμαι νὰ εἴπω ὑπερηφάνως μεθ' ἐνὸς τῶν ἐνδόξων προγόνων σου: Τὸ πᾶν ἀπώλετο ἐκτὸς τῆς τιμῆς, τότε ἀποθνήσκω εὐχαριστημένος.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἥτις ἐσιγμάτιζε τοσοῦ-

τον έντόνως τās δουλοπρεπείας, ήτις προσέβαλλε τοσοῦτον καιρίως τὰ άμαρτήματα τών βασιλοφρόνων, έξήγειρε μεγίστην άγανάκτησιν παρά τή αύλή και τοίς ζηλωταίς. Ο στρατάρχης Μονσέ επαύθη διά βασιλικού διατάγματος προσυπογεγραμμένου υπό του Γκουβιόν-Σαιν-Σύρ, και έτι πλέον, κατεδικάσθη εις τριών μηνών φυλάκισιν.

Ο Νεύ, έν τούτοις, από της 19 αύγούστου, καθείρχθη έν τῷ δεσμοτηρίῳ και υπεβλήθη εις αὐστηρότατον αποκλεισμόν. Τήν 20, ο διευθυντής της αστυνομίας Κ. Δεκάζ ήλθε νά τόν ανακρίνη, έπραξε δε τοῦτο τρίς, ζητών διά μυσαρᾶ λεπτονοίας νά αποσπάσῃ εκ του φυλακισμένου αποκρίσεις ικανάς νά τόν απολέσωσι και νά ένοχοποιήσωσι μετ' αὐτοῦ υποτιθεμένους συνενόχους. Ο στρατάρχης απήντησε κατ' αρχάς με υπερήφανον αξιοπρέπειαν και ζωηρότητα, έπειτα με άταξίαν τινά ιδεών, με φαναράν αποστροφήν, άλλ' έπίσης με μεγάλην πεποίθησιν νομοταγίας. Οί πρώτοί του λόγοι απέβλεπον συγχρόνως τήν αναρμοδιότητα του ανακριτοῦ και τήν του στρατιωτικού δικαστηρίου ένώπιον του οποιου ήζίου νά τόν εισαγάγωσι.

«Δέν είμαι υπόχρεως, είπε, νά σας αποκριθῶ δέν δύναμαι νά δικασθῶ από στρατιωτικήν έπιτροπήν, άλλά από τήν βουλήν τών πατρικίων. Βλέπω καλῶς ότι έχετε στολήν τών βασιλικών αρχών' άλλά τίποτε δέν αποδεικνύει ότι είσθε διευθυντής της αστυνομίας. Είμαι έτοιμος νά απαντήσω εις όλας τās έρωτήσεις, νά ανκιρέσω όλας τās συκοφαντίας και νά είπω πράγματα τὰ όποια θά εκπλήξωσι πολλούς ανθρώπους. Θέλω έν πρώτοις νά μάθω διατί με έθεσαν εις ένα κατάλογον όπου με καλοῦσιν άπλῶς Νεύ! Έάν έλάβανον γνώσιν της διαταγής του βασιλέως, θά μετέβαινον εις Παρισίους. Έκρατήθην παρά τούς κειμένους νόμους.»

Έπειτα ο στρατάρχης ήρνήθη θετικῶς ότι είχε προσφέρει τās υπηρεσίας του εις τόν βασιλέα, ότι τῷ είχεν υποσχεθῆ πίστιν. Απέκρουσε πρό πάντων επιμόνως τήν κατηγορίαν ότι έλαβε χρήματα από τόν βασιλέα. Ο ύπουργός μόνον είχεν εκ-

δώσει υπέρ αὐτοῦ ένταλμά τι 25,000 φράγκων προς τόν ταμίαν του Βεζανσών εις λογαριασμόν τών 40,000 φράγκων τὰ όποια είχε νά λάβῃ εκ καθυστερουμένων μισθών.

«Είπον εις τόν βασιλέα, προσέθεσεν ο στρατάρχης, ότι ο ύπουργός του πολέμου με είχε διατάξει νά μεταβῶ εις τήν θέσιν μου και εξήτησα παρ' αὐτοῦ τās τελευταίας του οδηγίας. Η μεγαλειότης του με απεκρίθη ότι ο Βοναπάρτης είχεν αποβιβασθῆ, με παρήγγειλε νά λάβω τὰ αναγκαία μέτρα διά νά τόν έμποδίσω νά προχωρήσῃ. Νομίζω ότι τῷ απεκρίθην ότι τὸ βῆμα τοῦτο του Βοναπάρτου ήτο άφρον και ότι άν οὔτος συνελαμβάνετο έπρεπε νά οδηγηθῇ εις Παρισίους έντός σιδηροῦ κλωβοῦ. Δέν ένθυμούμαι καλὰ τί είπον' ήξεύρω ότι έπρόφερχ τās λέξεις σιδηροῦς κλωβός. Υπήρχον κατ' εκείνην τήν στιγμήν πολλοί άνθρωποι πλήσιον του βασιλέως, και μεταξύ άλλων, καθόσον ένθυμούμαι, ο κύριος πρίγκηψ Ποᾶ, ο δουξ του Γραμμόν, ο πρίγκηψ του Νεοκαστελλίου και τέσσαρες πέντε άλλοι. Είπον ώσαύτως ότι ο Βοναπάρτης έπταισε μεγάλως κατ' έμέ δραπετεύσας, είπον όλα ταῦτα εις τόν ίδιον ακολούθως όταν τόν είδον, και έγέλασε.

«Διεδόθη εις τὸ κοινόν ή φήμη ότι είχαν φιλήσει τήν χεῖρα του βασιλέως, τοῦτο είναι ψεύδος' δέν είχαν ανάγκην νά κάμω διαβεβαιώσεις πίστεως διότι ή πρόθεσίς μου ήτο νά τόν υπηρετήσω τιμίως, και θά τόν υπηρέτων τῶντι έάν έβλεπα ότι τοῦτο ήτο κατορθωτόν.»

Ανακαλῶν όμως τās αναμνήσεις του, ο στρατάρχης είπε: «Τῶντι εφίλησα τήν χεῖρα του βασιλέως, όταν ή μεγαλειότης του έτεινεν αὐτήν προς έμέ εὐχόμενός με καλόν ταξείδιον. Η απόδοσις του Βοναπάρτου μου έφαίνετο τόσον αλλόκοτος ώστε ώμίλησα περί αὐτῆς μετ' άγανακτήσεως και μετεχειρίσθη αληθῶς τήν έκφρασιν ταύτην του σιδηροῦ κλωβοῦ.»

Ο στρατάρχης εξέθεσεν έπειτα μερικᾶς λεπτομερείας περί τών παρ' αὐτοῦ ληφθέντων μέτρων διά νά έμποδίσῃ τόν Ναπολέοντα νά προβῇ. Διεμαρτυρήθη περί της

πίστεώς του καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν βασιλέα μέχρι τῆς 13 μαρτίου. Τότε μόνον ἔλαβε τὴν προκήρυξιν, τὴν ὑπέγραψε καὶ τὴν ἐδημοσίευσε.

«Λέγω τὴν προκήρυξιν καὶ ὅχι τὴν προκήρυξίν μου, διότι ἐστάλη εἰς ἐμὲ συνταγμένη παρὰ τοῦ Βοναπάρτου καὶ μοι ἐνεχειρίσθη παρὰ ἰδιαιτέρου τινὸς πράκτορος καὶ παρ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ τῆς φρουρᾶς. Ἀπὸ τῆς προτεραίας, εἰς ἄλλος ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς τὸν ὁποῖον ἐνθυμοῦμαι καθὼ μόνόχειρα, εἶχεν ἐπιστρέψει ἀφοῦ εἶδε τὸν Ναπολέοντα· εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸ Μέτς, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ σώματος τούτου διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Βοναπάρτην εἰς ποῖον μέρος ἔπρεπε νὰ συνενωθῶσι. Πρὶν ἀναγνώσω τὴν προκήρυξιν εἰς τὰ στρατεύματα, τὴν ἐκονοποίησα εἰς τοὺς στρατηγοὺς Βουρμὼντ καὶ Δεκουρβὶ καὶ τοὺς συνεβουλεύθην τί ἔπρεπε νὰ πράξω. Ὁ Βουρμὼντ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ συνενωθῶμεν μὲ τὸν Ναπολέοντα, ὅτι οἱ Βουρβόνοι εἶχον κάμει πολλὰς ἀνοησίας καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐγκαταλείψωμεν. Ὁθεν τὴν 14 περὶ τὴν μεσημέριαν ἢ ὀλίγον βραδύτερον ἀνέγνωσα τὴν ῥηθεῖσαν προκήρυξιν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Λόνς-Λε-Σωλνιέ· ἀλλ' ἡ προκήρυξις ἦτο ἤδη γνωστὴ. Ἀπεσταλμένοι ἐλθόντες ἐκ τοῦ στρατοπεδαρχείου τοῦ Βοναπάρτου τὴν εἶχον διασκορπίσει εἰς τὴν πόλιν. Νομίζω μάλιστα ὅτι εἶχον φέρεи καὶ ἀετούς.»

Ἐκτὸς τούτων ὁ στρατάρχης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀνταποκριθῆ μὲ τὸν Ναπολέοντα πρὸ τῆς 15. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε στείλει πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπασπιστὴν του Δεθὺρ, τὸν συνταγματάρχην Πασίγκερ καὶ ἓνα στρατοπεδάρχην τοῦ ὁποίου δὲν ἐνθυμεῖτο τὸ ὄνομα.

Ὁ στρατάρχης ὡμίλησεν ἐν ἐκτάσει καὶ μετ' εὐχαριστήσεως περὶ τῶν ἀποδείξεων τοῦ ζήλου τὰς ὁποίας πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐδειξε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως. Εἶχε στείλει χωροφύλακας μετενδεδυμένους διὰ νὰ συνάξωσι πληροφορίας περὶ τῆς πορείας τῶν δυνάμεων καὶ περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶχε συγκαλέσει τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐκάστου συντάγματος καὶ ὑπομνήσει εἰς αὐτοὺς ζωντ

ρῶς τὰ καθήκοντά των πρὸς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα. Εἶχε μάλιστα ἀνακράξει παρορμῶν τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας: «Ἄν παρατηρήσω δισταγμὸν τινα εἰς τὸν στρατὸν, θὰ λάβω μόνος μου τὸ ὄπλον τοῦ πρώτου ἐπιλέκτου διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῶ καὶ νὰ δώσω τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς λοιπούς.»

Ἀλλὰ, ἀντεῖπεν ὁ Κ. Δεκάζ, πῶς θὰ ἐξηγήσετε τὴν μεταβολὴν ἧτις ἐγένετο ἔπειτα εἰς τὰς διαθέσεις σας; Πῶς θὰ δικαιολογήσετε τὴν διαγωγὴν σας κατὰ τὴν 14 μαρτίου; Τὰ καθήκοντά σας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἦσαν πλέον τὰ αὐτά;

— Ἐχετε δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ στρατάρχης, παρεσύρθην... ἔσφαλα... δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία.

Ὁ Κ. Δεκάζ. Καὶ ποῖος τάχα σὰς παρέσυρε; Δὲν εἴσθε σεῖς ἐκεῖνος; ὅστις παρεσύρατε διὰ τοῦ λόγου σας καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός σας τοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας ἀξιωματικοὺς καὶ τὸν στρατὸν;

Ὁ στρατάρχης. Δὲν παρέσυρα κανένα. Ὁ συνταγματάρχης Δουβαλὲν τοῦ 64^{ου} ὑπῆρξεν ὁ μόνος διαμαρτυρηθεὶς: ἦλθε καὶ μὲ εἶπεν ὅτι, ὁμόσας ὅρκον πίστεως εἰς τὸν βασιλέα, ἤθελε ν' ἀποσυρθῇ. Τῷ ἐπέτρεψα νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ διέταξα νὰ μὴ τὸν συλλάβωσιν. Ὁ ὑπασπιστής μου Κλουὲ μὲ εἶπεν ὅτι δὲν ἐνέκρινε τὴν διαγωγὴν μου καὶ μοῦ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους. Τὸν παρεκίνησα νὰ περιμείνῃ ὀλίγας ἡμέρας χάριν τῆς ἰδίας του ἀσφαλείας: καθόσον δ' ἀφορᾷ ἐμὲ προσωπικῶς, ἐπείσθην νὰ κηρυχθῶ ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος φοβούμενος τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ πειθόμενος εἰς τοὺς λόγους τῶν πρακτόρων αὐτοῦ οἵτινες διετείνοντο ὅτι αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἦσαν μετ' αὐτοῦ σύμφωνοι, ὅτι ὁ βαρὼνος Κόλερ, στρατηγὸς αὐστριακὸς, εἶχεν ὑπάγει πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν διὰ νὰ τῷ εἰπῇ ἐκ μέρους τῶν δυνάμεων ὅτι οἱ Βουρβόνοι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ βασιλεύσωσιν· ὅτι ἡ Εὐρώπη τὸν παρεκίνηει ν' ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ μὴ πολεμήσῃ ποτὲ ἐκτὸς τῆς Γαλλικῆς χώρας· ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ρώμης καὶ ἡ μήτηρ του ἠθελον μείναι ὡς ἄμφοι

εἰς τὴν Βιέννην μεχρισαὺ ὁ Βοναπάρτης δώσει φιλελεύθερον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν· ὅλα δὲ ταῦτα μὲ τὰ ἐπανελάβεν ὁ ἴδιος ἀκολουθῶς ὅταν τὸν εἶδον εἰς Ὠσέρην.

Οἱ στρατηγοὶ Βουρμόντ καὶ Λεκουῖρβ δὲν ἔκαμαν πρὸς ἐμὲ μήτε παρατηρήσεις μήτε ἀντιρρήσεις. Ὁ Βουρμόντ εἶδε τὸν Βοναπάρτην καὶ ἀμέσως ἔλαβεν ὑπερησσίαν παρ' αὐτοῦ. Παρατηρῶ ὅτι ἡ εἰς ἐμὲ ἀποδιδωμένη προκήρυξις τὴν ὁποίαν δὲν ἐδημοσίευσα εἰμὴ τὴν 14 ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς 13 ἐν Ἐλβετία, ὅτι ἀπερρέεν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην ὅστις τὴν εἶχε πέμψει εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ εἰς τὸν Πρανζέν. Ἡ ταιαύτη τακτικὴ ἦτο συνήθης εἰς τὸν Βοναπάρτην ὅστις ἄλλοτε κατὰ τὴν ἐναρξίν τοῦ πρὸς τὴν Ῥωσίαν πολέμου εἶχε καταχωρίσει ἐν τῷ Μονύτορι ἐπιστολὴν τινὰ ἐν τῇ ὁποίᾳ παριστανόμην ὡς ὁμιλῶν μὲ τρόπον πολὺ ἀπρεπῆ περὶ τῶν Ῥώσων καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Δὲν ἔμαθον τοῦτο εἰμὴ τὴν ἐπιούσαν ὅτε μὲ εἶπεν ἐν εἶδει ἀστείότητος ὅτι μὲ εἶχε παραστήσει εὐφυῶς εἰρωνευόμενον. Τῷ παρεπονέθη διὰ τοῦτο σφοδρῶς, πλὴν τὸ πρᾶγμα εἶχε γίνεαι. Τὰ αὐτὰ εἶχε πράξει ὁ Βοναπάρτης καὶ ὡς πρὸς τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον καὶ ὡς πρὸς τὸν Δαβού. Ενθυμοῦμαι ἀκόμη ὅτι μὲ εἶχε μηνύσει, διὰ νὰ μὲ πείσῃ ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐπροστάτευον, ὅτι ὀκτῶ ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν νῆσον Ἐλβαν εἶχε γευθῆ ἐπὶ πολεμικοῦ τινος ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅτι ὁ συνταγματάρχης ἢ στρατηγὸς Κέμπελ ὅστις ἦτο ἀγγλικὸς ἐπίτροπος ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ ἐπομένως ὅτι αὐτὸς εἶχε δυνηθῆ νὰ κάμῃ τὰς προπαρασκευάς του καὶ ν' ἀποπλεύσῃ.

Β. Τὰ στρατεύματα εἶχον φανερῶσαι πρὸ τῆς προκηρύξεώς σας κακὰς διαθέσεις κατὰ τοῦ βασιλέως;

Α. Ὑπῆρχε θόρυβός τις ὑπόκωφος, ἀλλ' αἱ κακαὶ διαθέσεις τῶν στρατευμάτων ἦσαν γνωσταί. Ἐνόμισα ὅτι ἡδυνάμην νὰ τὰς μεταβάλλω διατάττων νὰ συλληφθῇ τὴν 13 τὸ πρῶτ' ἀξιωματικὸς τις τὸν ὁποῖον ὁ στρατηγὸς Βουρμόντ πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ ὅστις εἶχε τὴν πρόθεσιν ν' αὐτομολήσῃ

πρὸς τὸν Βοναπάρτην. Διέταξα τὸν στρατηγὸν Βουρμόντ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βεζανσών.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βοναπάρτου πολὺ ὀλίγον τὸν εἶδον. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην προκήρυξιν τῆς 14 δὲν ἔζων πλέον· δὲν ἐπεθύμουν εἰμὴ τὸν θάνατον, καὶ ἐπραξα πᾶν ὅ,τι ἡδυνήθην διὰ νὰ εὕρω αὐτὸν εἰς τὸ Βατερλώ. Ὅταν ἐπέστρεψα ἀπὸ τὸ κτῆμά μου διὰ νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Μαΐου, ὁ Βοναπάρτης μὲ εἶπε: — Σὰς ἐνόμιζα μεταναστεύσαντα. — Ἐπρεπε νὰ πράξω τοῦτο ἐνωρίτερον, τῷ ἀπεκρίθην, ἀλλὰ τώρα εἶναι πολὺ ἀργά.

Πρέπει νὰ εἶπω ὡσαύτως ὅτι εἶχον οἰκιακὰς δυσαρρεσκείας. Ἡ σύζυγός μου ἐνόμιζεν ἀδιστάκτως ὅτι ἐβιάδιζα κατὰ τοῦ Βοναπάρτου, καὶ τοῦτο τὴν ἐλύπει. Ἐπεπλήχθη πολὺ παρ' αὐτοῦ καθὼς καὶ ἡ σύζυγός μου, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μὲ ὑπέβλεπον μεγάλως. Δὲν ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του ἡ σύζυγός μου, ἐγὼ δὲ τὸν ἠρώτησα διὰ ποῖον λόγον ἦτο ὠργισμένος κατ' αὐτῆς. Αὐτὸς δὲ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἡ σύζυγός μου εἶχεν ὁμιλήσει ἀπρεπῶς. Πολλὰκις ἐπεθύμησα ν' αὐτοχειριασθῶ, πλὴν δὲν τὸ ἐπραξα διότι ἤθελα νὰ δικαιολογηθῶ. Γνωρίζω ὅτι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι θὰ μὲ μεμφθῶσι· μέμφομαι αὐτὸς ἐμαυτόν· ἐσφαλα, καὶ μέμφομαι ἐμαυτόν διὰ τοῦτο· ἀλλὰ δὲν εἶμαι προδότης, παρυσύρθη καὶ ἡπατήθη.

Β. Τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσάν σου ἀφίξεώς σας, ὁ στρατάρχης Σούλτ, ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, δὲν σὰς παρεκίνησε νὰ μὴ παρουσιασθῆτε εἰς τὸν βασιλέα;

Α. Ὅταν εἶδα τὸν ὑπουργόν, μὲ εἶπεν οὗτος: Ὁ Βοναπάρτης ἀπέβη εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐγὼ δὲ τῷ ἀπεκρίθην: Τώρα τὸ ἔμαθα, εἶναι παραφροσύνη, τί πρέπει νὰ πράξω; Ὁ ὑπουργὸς μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Βεζανσών ὅπου εἶχε στείλει τὰς πρὸς ἐμὲ ὁδηγίας. — Ἀλλὰ τί θὰ κάμω ὅταν φθάσω ἐκεῖ; Πρέπει νὰ συνάξω τὰ στρατεύματα; πρὸς ποῖον σημεῖον νὰ διευθύνω ταῦτα; — Θὰ τὸ μάθετε, μὲ ἀπεκρίθη ἀποτόμως, ἀναγινώσκων τὰς ὁδηγίας σας. Ὁμίλησα πρὸς αὐτὸν

περὶ τῆς ἐπιθυμίας μου νὰ ἴδω τὸν βασιλέα. — Μὴ ὑπάγετε εἰς τὸν βασιλέα, μὲ εἶπε μὲ τὸν αὐτὸν τόνον, ἡ μεγαλειότης του πάσχει καὶ δὲν δέχεται. Ἀφῆκα τὸν ὑπουργὸν λέγων πρὸς αὐτόν: Δὲν θὰ μ' ἐμποδίσετε νὰ ἴδω τὸν βασιλέα.

Ε. Ἐννοεῖτε ποῖον τάχα νὰ ἦτο τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὁποῖον ὁ στρατάρχης Σουλτσαῖς ἀπέτρεπε νὰ ἰδῇτε τὴν μεγαλειότητά του;

Α. Ὅχι, δὲν δύναμαι νὰ μαντεύσω. Τὸν διηρέθισα παντοιοτρόπως διὰ νὰ τὸ μάθω καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῶ ὡσαύτως πόσα στρατεύματα ἐμεῖλλα νὰ ἔχω εἰς τὴν διοίκησίν μου· ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα νὰ λάβω παρ' αὐτοῦ καμμίαν ἐξήγησιν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι, ἂν εἶχα ἀκολουθήσει τὰς ὁδηγίας μου, δὲν ἤθελα κινήσει διόλου τὰ στρατεύματα τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησίν μου καὶ θὰ ἔμενα μόνος εἰς τὸ Βεζανσών. Πῶς συνέβη ὥστε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Σουλτ νὰ ἔλθῃ νὰ διασκορπίσῃ τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀντὶ νὰ τὰ συναθροίσῃ; Ἄν ἤθελα νὰ προδώσω θὰ ἔδωκα ψευδεῖς εἰδήσεις εἰς τὸν Σουσε καὶ εἰς τὸν Οὐδινώ καὶ δὲν θὰ τοὺς παρεκίνησαν νὰ βαδίσωσιν ἐμπρός. Ὁ Σουσε μὲ ἔγραψεν ὅτι τὰ στρατεύματά του ἦσαν ἤδη εἰς ἀναθρασμόν· ὁ Ζεράρ ὅστις ἐδυσπίσται πρὸς τὸν Σουσε ἐπεθύμει νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ στρατηγὸς Βερτράν εἶχε στείλῃ πανταῦ γράμματα καὶ προκηρύξεις. Ὁ Βοναπάρτης μὴ βλέπων νὰ φθάνωσιν ὁ Βουρμόντ, ὁ Λεκοῦρβ, ὁ Λαζενετιέρ, ὁ Δουβαλὲν καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοί, διέταξε νὰ τοὺς συλλάβωσι καὶ τοιχοκολλήσωσι τὰ ὀνόματά των εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἀνεκάλεσε τὴν διαταγὴν του κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἀφίξίν μου καὶ ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Μερμέ ὡς στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸ Βεζανσών.

Ἰδοὺ ἐν συνόψει ἡ πρώτη ἐξέτασις· εἰς τὴν δευτέραν συνεδρίασιν ὁ Κ. Δεκάζ ἐνδιέτριψεν εἰς τὴν ὑποτιθεμένην συνωμοσίαν καὶ εἰς τὸ δῆθεν ἀνεξήγητον μετατροπῆς τὴν ὁποίαν κανεῖς δὲν ἐνόει κάλλιον τοῦ ἐπιτηδαιοτάτου τούτου ἐξεταστοῦ.

Ε. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς εἰς Λὸνς-Λε-Σωλνιὲ ἀφίξεώς σας δὲν

δίενοήθητε καὶ δὲν ἐσχεδιάσατε νὰ λειποτακτήσετε καὶ νὰ ἐγκαταλείπετε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ βασιλέως.

Α. Βεβαίότατα. Δὲν ἐγνώριζον τί ἔπραξαν τυχὸν ὁ κόμης Ἐρλὸν, ὁ Λεφρέρ Δενουέτ καὶ οἱ ἄλλοι. Δύνασθε νὰ ἐρωτήσετε τὸν Κολβέρ, τὸν Σεγκιουρ καὶ αὐτὸν τὸν Λεφρέρ Δενουέτ τί τοὺς εἶπα πρὸ τῆς ἐκ Παρισίων ἀναχωρήσεώς μου, καὶ ἂν δὲν τοὺς παρεκίνησα νὰ μείνωσι πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα.

Ε. Ἐὰν δὲν εἶχετε συλλάβει πρὸ τῆς εἰς Λὸνς-Λε-Σωλνιὲ ἀφίξεώς σας τὸ σχέδιον τοῦ νὰ συνενωθῇτε μὲ τὸν Βοναπάρτην καὶ νὰ ταχθῇτε μετὰ τῶν στρατευμάτων σας εἰς τὰς διαταγὰς του, πῶς ἠδυνήθητε ν' ἀποφασίσετε τόσον ταχέως νὰ μεταβάλλετε διαγωγὴν καὶ γνώμην;

Α. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ὁμοιάζει μὲ αἰφνιδίαν διάρρηξιν προχώματος... Ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι δυσεξήγητον, προῆλθε δὲ ἐκ τῶν ποικίλων διαθεσικαίων τῶν πρακτόρων τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ νομάρχης τοῦ Βούργου εἶχε δεῖξει εἰς ἐμὲ μέγαν τρόπον, ἡ δὲ καταστροφὴ ἐφαίνετο γενικὴ. Ἐν τούτοις δὲν ἔκαμα καμμίαν μεταβολὴν μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τῆς προκηρύξεως εἰς τὰ στρατεύματα. Δὲν εἶχα λάβει καμμίαν ἐπιστολὴν τοῦ Βοναπάρτου καὶ κανεῖς ἀπεσταλμένος δὲν ἦλθε πρὸς ἐμὲ πρὸ τῆς νυκτὸς τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μαρτίου· δὲν ἦμην εἰς σχέσεις μὲ κανένα, δὲν εἶχον μάθει τίποτε ἐξ ὧν εἶχον συμβῇ προγενεστέρως. Ἐσφαλα βεβαίως ἀναγνώσας τὴν προκήρυξιν ἀλλὰ παρεσύρθη ὑπὸ τῶν περιστάσεων. Ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἀκόμη καὶ τὴν 13 ἡμην πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας ἔγραψα κατ' ἐκείνην τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσε καὶ Οὐδινώ· ἡ πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπιστολή μου ἐγράφη τὸ ἑσπέρας καὶ πιστεύω ὅτι γίνεται μνεῖα τούτου ἐν αὐτῇ. Νομίζω ὅτι ἄλλοι στρατηγοὶ ἔλαβον γράμματα τοῦ Βερτράν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὰ δείξωσι.

Ε. Δὲν ἐλάβετε καὶ σεῖς ἐπιστολάς ἀπὸ αὐτόν, ἡ δὲν σὰς ἀνεκοίνωσαν τὰς παρὰ τῶν στρατηγῶν ληφθείσας; Δὲν σὰς εἶπαν τούλάχιστον τί περιεῖχον αὗται;

Α. Ὁχι, δὲν ἀνεκοινώθη εἰς ἐμὲ καμμία ἐπιστολή. Ἐλάβον ἐπιστολάς τοῦ Βερτρὰν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μὲ ἀντίτυπα τῆς προκηρύξεως. Νομίζω ὅτι καὶ ἄλλοι ἔλαβον, ἀλλὰ δὲν τὰς εἶδον. Ὁ Βουρμόντ ἔλαβε καὶ αὐτὸς μίαν διὰ τῆς ὁποίας διατάττετο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Μακὼν. Νομίζω ὅτι αὕτη ἦτο γεγραμμένη ἐκ Τούρνου, ὑπὸ χρονολογίαν 13 ἢ 14.

Ε. Τί περιεῖχεν ἡ ἐπιστολή τὴν ὁποίαν ἐλάβατε παρὰ τοῦ Βερτρὰν;

Α. Τὴν διαβίβασιν ἀπλῶς τῆς προκηρύξεως, καὶ τὴν πρόσκλησιν νὰ τὴν διχδώσω καὶ νὰ διευθύνω τὰ στρατεύματά μου πρὸς τὸ Διζὼν.

Ε. Δὲν ἐλάβατε ὡσχύτως πρὸ τῆς 13 μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Βοναπάρτου;

Α. Δὲν ἔλαβον ἐπιστολὴν παρ' αὐτοῦ εἰμὴ τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14. Πρέπει νὰ εὑρίσκαται εἰς τὰ ἔγγραφα μου. Μὲ διέταττε νὰ βαδίσω πρὸς τὸ Μακὼν ἢ τὸ Διζὼν καὶ νὰ ἔχω κατόπιν μου πολὺ πυροβολικόν. Μὲ ἔλεγε: Πρέπει νὰ ἔχετε ἑκατὸν τηλεβόλα· ἂν σὰς λείπουν, εὔρον ἐγὼ πεντακόσια εἰς τὴν Γρατικνούπολιν. Δὲν μὲ ἀνέφερε τίποτε περὶ τοῦ βασιλέως· μὲ ἔδιδε διαταγὰς ὅπως ἤθελε πράξει ἐν ἔτος πρότερον, καὶ ὡς εἰάν ἡ ἀμοιβαία ἡμῶν θέσις δὲν εἶχε μεταβληθῇ ποτέ. Οἱ πράκτορές του μὲ εἶχον εἰπεῖ ὅτι ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ ἐν Παρισίοις ἂν ἤθελε τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καθόσον ἀνήγγελλον εἰς αὐτὸν οἱ θιασώται του. Τὰ αὐτὰ μὲ ἐπανέλαβον ὁ ἴδιος κατὰ τὴν πρώτην μας συνέντευξιν. Μὲ ἐπεφόρτισε μάλιστα εἰς τὸ Διζὼν νὰ γράψω πρὸς τὸν Μαρέ ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ γράψῃ τίποτε ἐν Παρισίοις καὶ ὅτι ὁ θρίαμβός του ἦτο ἀναπόφευκτος· ἔγραψα λοιπὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν πρὸς τὸν Μαρέ δοῦκα τοῦ Βασσάνου, συγγενῆ αὐτοῦ, κατοικοῦντα εἰς Διζὼν, ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν ἐθνοφυλακὴν καθ' ὅσον ἐνθυμούμαι καὶ οἰκονομικὸν ἐπιθεωρητὴν. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἐπιστολή τὴν ὁποίαν ἔγραψα πρὸς τὸν Μαρέ, καὶ τοῦτο κατὰ διαταγὴν.

Ε. Δὲν ἐλάβατε καὶ ὑμεῖς ἐπιστολὴν τινα τοῦ ἀρχαίου τούτου ὑπουργοῦ;

Α. Ὁχι, δὲν ἔγραψα πρὸς τὸν Μαρέ

εἰμὴ κατὰ συνέπειαν διαταγῆς τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος δι' ἐπιστολῆς διευθυνθείσης πρὸς ἐμὲ παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς Διζὼν. Αὐτὸς εἶχεν ἤδη προχωρήσει καὶ φθάσει μάλιστα νομίζω εἰς τὸ Φοντενεβλώ.

Ε. Πῶς γίνεται, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο πολὺ πλησιέστερον ὑμῶν εἰς τὴν πρωτεύουσιν, νὰ σὰς ἐπεφόρτισε νὰ γράψετε εἰς τὸν Μαρέ; Ἡ ἐπιστολή σας πρέπει νὰ ἔφθασε μετ' αὐτόν.

Α. Ὑποθέτω ὅτι τῷ ἔγραψε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὅτι μὲ ἐπεφόρτιζε νὰ τῷ γράψω ἀπλῶς πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν. Πλὴν ἡ ἐπιστολή μου πρέπει νὰ ἔφθασε πρὸ αὐτοῦ, διότι ὁ Βοναπάρτης ἦτο ἐμπρὸς μου μόνον κατὰ μιᾶς ἡμέρας πορείαν.

Ε. Εἰςεύρετε ποῦ ἔλαβε τὰ πρῶτα γράμματα τὰ σταλέντα πρὸς αὐτόν ἐκ Παρισίων;

Α. Ὁχι.

Ε. Ὁ Σαβαρὴ δὲν ἦτο ἤδη πλησίον του ὅταν τὸν συνηντήσατε;

Α. Ὁχι. Καθ' ὅσα ἤκουσα, ὁ Σαβαρὴ εἶχε μείνει εἰς τὰ περίξ τῶν Παρισίων καὶ ἔτρεχεν εἰς τοὺς ἀγρούς. Νομίζω ὅτι συνήντισε τὸν Ναπολέοντα εἰς Παρισίους.

Ε. Ὁ Βοναπάρτης δὲ, σὰς ἀνεκοίνωσε τὰς σκευωρίας αἵτινες εἶχον προπαρασκευάσει καὶ διευκολύνει τὴν ἐπάνοδόν του;

Α. Μὲ ὠμίλησε περὶ τῆς συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κόλερ, περὶ τοῦ γεύματός του ἐπὶ ἀγγλικοῦ τινος πλοίου. Ἡμεῖθα περίπου δεκαπέντε εἰς τὴν τράπεζαν. Ἀνήγειλεν ὅτι τὸ ἔργον ἦτο πρὸ πολλοῦ παρεσκευασμένον. Ὁ Καμβρών, ὁ Λαβεδουέρος, ὁ Βερτρὰν, ὁ Δρουὸ, ὁ Βουγέ, συνταγματάρχης τις τοῦ πυροβολικοῦ ὅστις εἶχε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πυροβολικοῦ τῆς φρουρᾶς καὶ ὠνομάζετο νομίζω Ἀλιζ, καὶ εἰς συνταγματάρχης Πολλωνὸς παρευρίσκοντο εἰς τὸ γεῦμα ἐκεῖνο. Μὰς ὠμίλησε λεπτομερῶς περὶ ὧν εἶχον συμβῇ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, καὶ συνδιελέχθη μεθ' ἡμῶν περὶ τῶν μεγίστων πραγμάτων ὡς καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων. Ἡξευρε, π. χ., τί εἶχε συμβῇ εἰς τὸ ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ βασιλικὸν γεῦμα, καὶ ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι οἱ στρατάρχαι δὲν εἶχον δι' ἑαυτοὺς

ἐκεῖ θέσεις προσδιορισμένας· με εἶπε μάλιστα ὅτι ἡ σύζυγός μου δὲν εἶχε προσκληθῇ, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἀληθές· τὸ μόνον ἀληθές εἶναι ὅτι δὲν εἶχεν ὑπάγει, διότι εἶχε λάβει τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως εὐρισκομένη εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ὁ Βοναπάρτης με ἠρώτησε περὶ πολλῶν προσώπων. Νομίζω ὅτι αὐτὸς με ἐγνωστοποίησε τὴν κατὰ τοῦ Σουλτ δυσμένειαν καὶ τὴν ἐγχείρισιν τοῦ ξίφους του εἰς τὸν βασιλέα.

Ἦτο κάλλιστα πληροφορημένος περὶ ὧν ὅσα συνέβαινον καὶ εἶχον συμβῇ ἐν Παρισίοις· ἀνέφερε πολλάς γυναῖκας στραταρχῶν μὴ προσκληθείσας εἰς τὸ ἐν τῷ Δημορχεῖω γεῦμα.

Ωμίλησε περὶ τῆς ἐπικηδείου τελετῆς τῆς 21 ἰανουαρίου· με ἠρώτησε τί ἔκαμνεν ὁ Σουλτ, καὶ διατί ὁ ὑπουργὸς οὗτος εἶχε κόψει τὰς στρατιωτικὰς μοίρας εἰς δύο στέλλων δύο ἀντιστρατήγους δι' ἐκάστην μοῖραν, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος αὐτῶν ἀνταπεκρίνετο ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ ὅστις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχεν ἀνθρώπους εἰς αὐτὸν ἀνήκοντας καὶ ἄλλους ἀνήκοντας εἰς τὸν βασιλέα. Οὕτω φθάσας εἰς τὸ Βεζανσὼν, εὗρον τὸν στρατηγὸν Μερμέ ὅστις συνεμερίζετο ἐν ἀγνοίᾳ μου πρὸ εἴκοσι ἡμερῶν τὴν ἀρχηγίαν τῆς μοίρας μετὰ τοῦ Βουρμόντ. Ὁ Μερμέ εἶχε τὴν ἑδραν του εἰς τὸ Λὼν-Ἀ-Σωλνιέ, καὶ ὁ Βουρμόντ εἰς τὸ Βεζανσὼν.

Ε. Ὁ Βοναπάρτης δὲν σᾶς ἀνεμίμνησκεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του τῆς 13 τὰς ἀρχαίας σχέσεις σας, καὶ δὲν μετεχειρίζετο τὸ σὺ ὁμιλῶν πρὸς ὑμᾶς;

Α. Ὁχι, ποτὲ δὲν με εἶπε σὺ. Με ὠμίλει μόνον περὶ τῶν ἐκστρατειῶν μου, με ἔλεγεν ὅτι ἐνθυμεῖτο πάντοτε μετ' εὐχαριστήσεως τὰ κατορθώματά μου καὶ νομίζω ὅτι με ὠνόμαζεν ἀνδρεῖον μετὰ τῶν ἀνδρείων, ὅπως συνείθιζεν ἐνίοτε.

Ε. Καθ' ὅσα ὡμολογήσατε εἰς τὴν πρώην σας ἐξέτασιν, φαίνεται ὅτι εἶχετε διατηρήσει μέχρι τῆς 13 τὸ ἐσπέρας τὴν ἐλπίδα τοῦ ὅτι τὰ στρατεύματά σας ἤθελον βαδίσει κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι δὲν ἐλάθετε ἀφορμὴν νὰ τιμωρήσετε καμμίαν ἀνυποταξίαν τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀνδρῶν.

Α. Δὲν ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ τιμωρήσω

εἰμὴ ἓνα μόνον ἀξιωματικὸν καθὼς σᾶς εἶπον. Ἡ ἀποσύνθεσις δὲν ἐγένεν εἰμὴ τὴν 14 τὸ πρωῒ· πρότερον ὑπῆρχε μόνον ἀναβρασμός. Ὁ νομάρχης ἦλθε καὶ μοι ἀνήγγειλε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς προκηρύξεως ὅτι, ὀρκισθεὶς εἰς τὸν βασιλέα, ἤθελε νὰ μείνῃ πιστὸς καὶ ἀπесύρετο. Τῷ ἐπέτρεψα ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἀς τὸν ἐρωτήσουν ἂν ἐζήτησα νὰ τὸν ἀποτρέψω ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν του. Αὐτὸς μόνος καὶ ὁ συνταγματάρχης Δουβαλὲν με ἔκαμαν παρατηρήσεις καὶ ἔδειξαν ἀντίστασιν.

Ὁ στρατάρχης εἶπεν ἐπὶ τέλους: Ἐπεθύμουν νὰ ἠδύνασθε νὰ ἀκυρώσητε ὅσα εἶπον εἰς τὴν τελευταίαν μου ἐξέτασιν περὶ τοῦ Ζεράρ, Βουρμόντ καὶ ἄλλων στρατηγῶν. Δὲν θέλω νὰ καταγγείλω κανένα, ἐπιθυμῶ μόνον ν' ἀποδείξω εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν ἐσκόπευα νὰ τὸν προδώσω ὅταν τὸν ἀπεχαιρέτισα, ἀνεχώρησα μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου δι' αὐτόν. Ὅσα ἔπραξα ἔπειτα, εἶναι μέγα δυστύχημα· ἡ κεφαλὴ μου παρεζαλίσθη, ἀλλὰ ποτὲ δὲν συνέλαβα τὸ σχέδιον νὰ προδώσω τὸν βασιλέα. Ἡδυνάμην νὰ δραπετεύσω εἰς τὴν Ἀμερικὴν, πλὴν ἔμεινα μόνον διὰ νὰ σώσω τὴν τιμὴν τῶν τέκνων μου. Εἶχον ἀναγγεῖλει ἀναχωρῶν ἐκ Παρισίων ὅτι ἤμην ἑτοιμος νὰ θέσω ἑμαυτὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως. Δὲν φροντίζω διὰ τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν τιμὴν τῶν τέκνων μου.

Εἰς τὴν τρίτην ἐξέτασιν, ὁ Κ. Δεκάζ ἠρώτησε τὸν στρατάρχην: Γνωρίζετε διατί συνελήφθητε;

Α. Δὲν ἔμαθον τὸ αἶτιον τῆς συλλήψεώς μου εἰμὴ εἰς τὸ Ὀριλιάκ, ἐν τῷ νομῷ Καντάλ, ὅπου ἐκοινοποιήθη εἰς ἐμὲ τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 24 τοῦ παρελθόντος ἰουλίου.

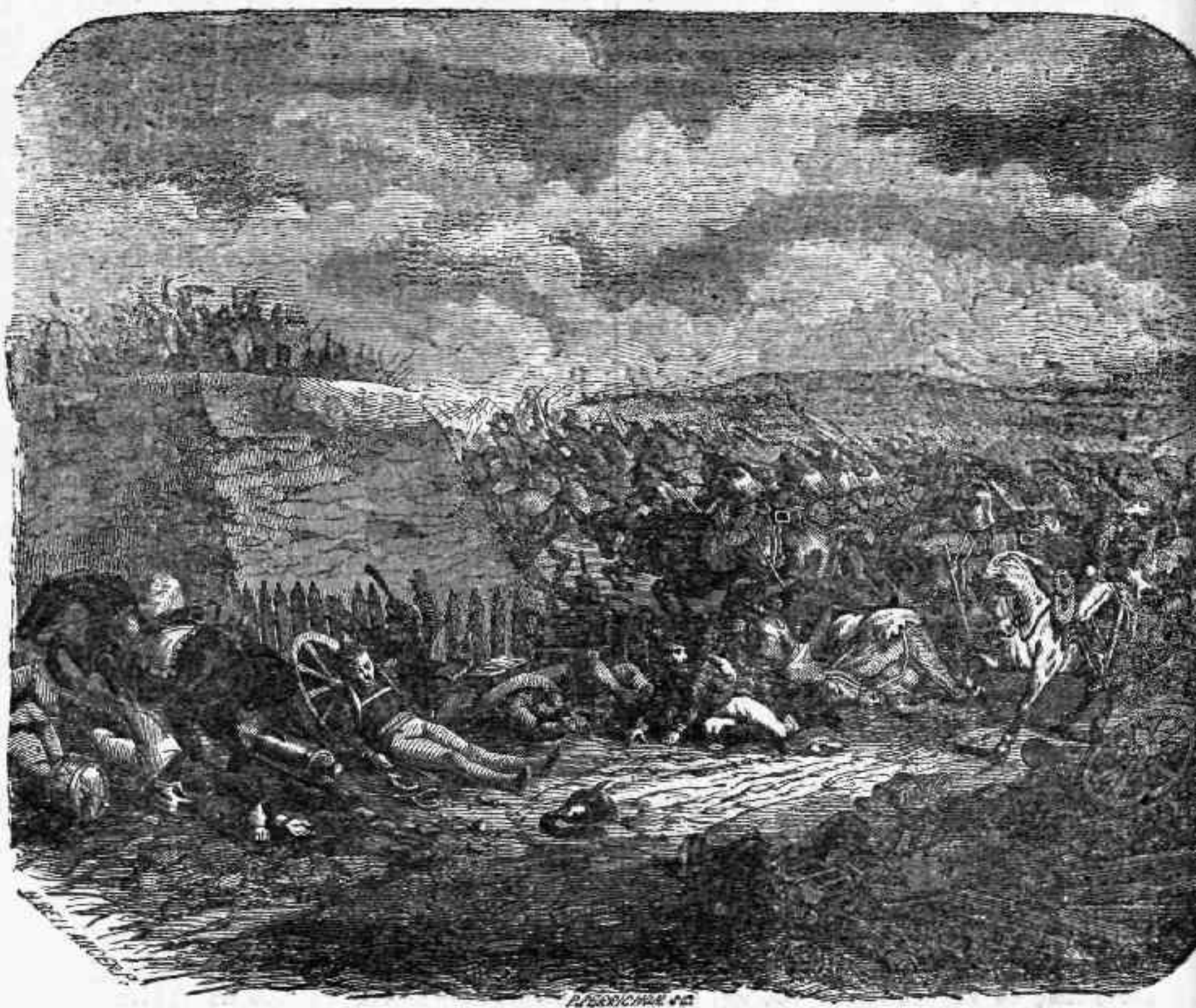
Ε. Ποῦ συνελήφθητε, καὶ κατὰ συνέπειαν τίνος διαταγῆς;

Α. Συνελήφθην εἰς τὴν ἐξοχικὴν κατοικίαν τοῦ Βεσσόνις, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λῶ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λωκάρδ νομάρχου τοῦ Καντάλ τὴν 5 τοῦ παρελθόντος ἀπριλίου ὑπὸ ἐνὸς μοιράρχου, ἐνὸς ὑπομοιράρχου καὶ δεκατεσσάρων χωροφυλάκων οἵτινες παρενθὺς με ὠδήγησαν εἰς τὸ Ὀριλιάκ.

Ε. Διατί κατά τήν 3 αὐγούστου εὐρίσκετο εἰς τὸν νομὸν τοῦ Λώ;

Α. Ἀνεχώρησα ἐκ Παρισίων τὴν 6 ἰουλίου κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν συμμάχων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ μεταβῶ εἰς Ἑλβετίαν εἶχον διαβατήριο τοῦ ὑπουργοῦ τῆς γενικῆς ἀστυνομίας καὶ ἀπεριόριστον ἄδειαν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ

τῶν στρατιωτικῶν ὅστις μὲ ἐπέτρεπε νὰ ὑπάγω εἰς τὴν χώραν ἐκείνην διὰ νὰ ἀναλάβω τὴν ὑγείαν μου. Εἶχον μάθει καθ' ὁδὸν ὅτι ὁ Λουκιανὸς Βοναπάρτης ὅστις εἶχε διαβῆ ἀπὸ τὸ Λυὼν, εἶχε γευματίσει εἰς τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ κόμητος Βούβνα, καὶ ὅτι ἴσως κατὰ συνέπειαν εἰδοποιήσεως αὐτοῦ, ὁ

Ἡ μάχη τῆς Μοσκόδας

Λουκιανὸς εἶχε συλληφθῇ εἰς Τουρῖνον. Ὁ γενικὸς ἀστυνόμος τοῦ Λυὼν, ἐλθὼν νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ, μὲ εἰδοποίησεν ὅτι ὅλοι οἱ πρὸς τὴν Ἑλβετίαν δρόμοι ἐφυλάττοντο ὑπὸ Αὐστριακῶν, ὅτι ἦτο φόβος μὴ συλληφθῶ παρ' αὐτῶν καὶ μὲ συνεβούλευσεν ἢ νὰ ζήτησω παρ' αὐτῶν διαβατήρια, ἢ νὰ ὑπάγω

εἰς τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τοῦ Σαίτ Ἀλβάνου πλησίον τῆς Ῥοάνης μεχρὶς εἰς τὰς ἐλθῶσι νεώτεραι εἰδήσεις ἐκ Παρισίων. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ὅτι ἂν δὲν ἤδυνάμην νὰ ὑπάγω ἀσφαλῶς εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἐπροτίμων νὰ ὀπισθοδρομήσω εἰς τὰ Παρίσια. Τὸ διαβατήριο τὸ ὅποιον ἔφερα, ἐπεθεωρήθη ὑπὸ

τοῦ γενικοῦ τούτου ἀστυνόμου διὰ τὴν εἰς Παρισίους ἐπιστροφὴν μου. Ἐν τούτοις ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω προσωρινῶς εἰς Σαιντ Ἀλβάν μαθὼν ὅτι τὸ Μουλὲν καὶ ἄλλαι πόλεις γειτονικαὶ κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐκεῖ, εἰς τὸ Σαιντ Ἀλβάν, πιστὸς τις ἄνθρωπος τῆς κυρίας στραταρχίδος Νέϋ, σταλεῖς ὑπ' αὐτῆς πρὸς ἐμὲ μὲ παρεκίνησε νὰ ὑπάγω εἰς ἐντάμωσίν της εἰς τὴν ἐξοχικὴν κατοικίαν τοῦ Βεσόνις, ἀνήκουσαν εἰς μίαν τῶν συγγενῶν τῆς κυρίας στραταρχίδος· καὶ τινόντι ἔφθασα ἐκεῖ τὴν 29 ἰουλίου καὶ ἔμεινα μέχρι τῆς 5 αὐγούστου ὅτε συνελήφθην. Ὁδηγηθεὶς, ὡς προεῖπον, εἰς τὸ Ὀριλιάκ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, ἔμεινα ἐκεῖ μέχρι τῆς 15 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅτε ἡ διαταγὴ νὰ ὀδηγηθῶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκομίσθη ὑπὸ τοῦ μοιράρχου Ζωμάρ καὶ ἐνὸς ὑπομοιράρχου οἵτινες μὲ συνώδευσαν καὶ μὲ ὠδήγησαν εἰς τὸ ἐνταῦθα κεντρικὸν δεσμωτήριον ὅπου ἔφθασα τὴν 19 τὸ πρωτ.

Ε. Ἐγράψετε εἰς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ἐνῶ ἦτο εἰς τὴν Ἑλβαν, ἢ εἰς τινὰς τῶν περὶ αὐτόν;

Α. Ὁχι.

Ε. Πρὸ τῆς εἰς Γαλλίαν ἐπανάδου τοῦ Ναπολέοντος, μήπως ἐλάβετε εἰδοποιήσεις τινὰς περὶ τῆς μελετωμένης ἐπιστροφῆς του;

Α. Ὁχι, δὲν ἐγνώριζα τίποτε περὶ τῶν σχεδίων του.

Ε. Ποῦ ἦσθε ὅταν ὁ Βοναπάρτης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν;

Α. Ἦμην εἰς τὸ ἐν Κουδρὼ κτῆμά μου, πλησίον τοῦ Σατωδὼν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἐρελοάρ.

Ε. Πῶς ἐμάθετε τὴν εἰσβολὴν ταύτην;

Α. Δὲν τὴν ἔμαθον εἰμὴ κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἄφιξίν μου τὴν 7 μαρτίου παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μου Βαταρδῆ.

Ε. Διατί κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεχώρησατε ἀπὸ τὸ ἐν Κουδρὼ κτῆμά σας;

Α. Κατὰ συνέπειαν τῶν διαταγῶν τοῦ Κ. δουκὸς τῆς Δαλματίας, ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, αἵτινες ἐκομίσθησαν πρὸς ἐμὲ διὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του, ἔφερον δὲ χρονολογίαν τῆς 7 καὶ ἐνεχειρίσθησαν εἰς

ἐμὲ τὴν 6 μ. μ. Εἰδοποιούμην δι' αὐτῶν ὅτι, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ὥφειλον νὰ μεταβῶ παρευθὺς εἰς τὴν ἐν Βεζανσὼν θέσιν μου, ὅπου ἤθελον λάβει νέας διαταγὰς. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄφιξίν τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Δαλματίας ἔδωκα διαταγὰς διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, καὶ ἐκίνησα τὸ ἑσπέρας διὰ τὴν πρωτεύουσαν ὅθεν ἔπρεπε νὰ διαβῶ διὰ νὰ λάβω στυλάς τινὰς καὶ ὅπου ἤλπιζον νὰ μάθω τὸν λόγον τῶν τοιούτων μέτρων καθότι ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ὑπουργοῦ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μὲ δώσῃ περὶ τούτου καμμίαν πληροφορίαν. Φθάσας εἰς Παρισίους ὑπῆγον εἰς τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα τὸν Δοῦκα τοῦ Βερρί ὅστις ἐπεθεβαίωσεν εἰς ἐμὲ τὴν εἶδῃσιν τὴν ὁποίαν εἶχα μάθει ἤδη παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μου καὶ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν γνωρίζω τὸν συνταγματάρχην Λαβεδοῦέρον. Ἐγὼ ἀπεκρίθην ὅτι οὗτος ἦτο ἄλλοτε ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου. Πιστεύων ὅτι δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν βασιλέα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου, ἐπειδὴ εἶχον μάθει ὅτι ἡ Μεγαλειότης του ἔπασχε, παρεκάλεσα τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ προσφέρῃ τὰ σεβάσματά μου εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ὅτι ἤθελον ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά μου μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ἡ Ὑψηλότης του εὐηρεστήθη νὰ μὲ ὑποσχεθῇ ὅτι ἤθελε πράξῃ τοῦτο, ἐγὼ δὲ ἐξερχόμενος τοῦ Κεραμεικοῦ μετέβην εἰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν τὸν ὁποῖον ἠρώτησα ἐὰν ἠδύνατο πρὸ τῶν ὀδηγιῶν τὰς ὁποίας ἔλεγεν ὅτι ἤθελον εὔρει εἰς τὸ Βεζανσὼν, νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἐμὲ τὸ σύνολον τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν μέτρων τῶν ἀποφασισθέντων πρὸς μὲταίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ ὑπουργὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξηγηθῇ λέγων ὅτι ἤθελον λάβει τὰς ὀδηγίας μου φθάνων εἰς τὴν θέσιν μου, ὅτι ὁ Κ. στρατηγὸς Βουρμόντ, διοικητὴς τῆς ἑκτῆς στρατιωτικῆς μοίρας, εἶχεν ἤδη λάβει διαταγὰς τὰς ὁποίας ἤθελε μὲ κοινοποιήσῃ κατὰ τὴν εἰς Βεζανσὼν ἄφιξίν μου.

(Ἐνταῦθα ὁ στρατάρχης λέγει ὅτι δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῶν διαταγῶν τὰς ὁποίας ἔλαβε φθάνων εἰς Βεζανσὼν, καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ

τῶν στρατευμάτων τὰ ὅποια ἔθεσεν εἰς κίνησιν. Ἐχει ἀνάγκην, λέγει, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ περὶ τούτου σαφεῖς ἐξηγήσεις, νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἔγγραφα του, ἄλλως δὲ παραπέμπει εἰς τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν τὰ ὅποια πρέπει νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν.)

Ε. Εἰς ποῖον μέρος καὶ ποίαν ἡμέραν συνηνώθητε μὲ τὰ στρατεύματά σας;

Α. Εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιὲ τὴν 12 μαρτίου. Τοῦτο ἦτο τὸ μέρος τῆς συναθροίσεως τὸ ὅποion εἶχον προσδιορίσει κατὰ συνέπειαν τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας μὲ εἶχε φέρει τὴν 10 εἰς τὸ Βεζανσὼν ὁ Κ. Μαγέ, πρῶτος εὐπατρίδης τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, συνοδεύσας αὐτὸν εἰς Λυὼν καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἔμαθα κατὰ πρῶτον τὴν εἰδήσιν τῆς κυριεύσεως τῆς Γρατιανουπόλεως παρὰ τοῦ Βοναπάρτου, τῆς ἀποσκιρτήσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ὀπισθοχωρήσεως τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν Ῥοάνην. Ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς συνάντησιν τῶν στρατευμάτων τὰ ὅποια ἐβάδιζον πρὸς τὸ Λυὼν κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Βουρμόντ καὶ ἐπεφόρτισα τὸν Κ. Μαγέ, μέλλοντα νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον τοῦ κόμητος τῆς Ἀρτεσίας, νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν νὰ ὀρίσῃ συνέντευξίν τινα μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ μᾶς συναντήσῃ μεταξὺ Ὠξόνης καὶ Βεζανσὼν. Τὰ στρατεύματα ἐβάδισαν κλιμακωιδῶς ἀπὸ τὸ Βουργον μὲχρι τοῦ Σαιντ Ἀμουρ, τοῦ Λόνς-Λε-Σωλνιὲ καὶ τοῦ Πολινύ, ἐκτὸς τοῦ ἑκτου συντάγματος τῶν οὐσσάρων τὸ ὅποion ἐκ Δόλης ἐστάλη εἰς Ὠξόνην.

Ε. Πότε ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης συνήντησε τὰ στρατεύματα ταῦτα καὶ ποίας πληροφορίας ἔλαβε περὶ τῶν διζθέσεων των διὰ νὰ ὑπηρετήσωσι τὸν βασιλέα;

Α. Μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι αἱ διαθέσεις των ἦσαν πολὺ κακαὶ, καὶ, διὰ νὰ κατορθώσω νὰ κρατήσω αὐτὰ εἰς ὑποταγὴν, συνήθρουν πανταχοῦ τοὺς ἀξιωματικούς, καθ' ὅσον ἀπὸ τῶν συντάγματα καθ' ὁδόν, διὰ νὰ ὑπομνήσω εἰς αὐτοὺς τὸ καθήκον των καὶ τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν ὤφειλον εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ στρατηγοὶ Βουρμόντ καὶ Λεκουρβὲ ἦσαν παρόντες, καὶ δύνανται νὰ

μαρτυρήσωσι πᾶν ὅ,τι εἶπον καὶ ἐπραξά διὰ νὰ ἐμπεδώσω τοὺς ἀξιωματικούς εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντός των.

Αἱ πρῶται αὗται ἀνακρίσεις ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις τῆς διαδικασίας. Ὁ στρατάρχης, κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἐβδομάδας τῆς ἀνακρίσεως διέμεινεν ἐκτὸς πάσης συγκοινωνίας. «Τὸ δεσμωτήριόν του, λέγει ὁ Κ. Βολαβέλ, κείμενον εἰς τὸ βάθος σκοτεινοῦ διαδρόμου, ἦτο μακρὸν καὶ στενόν, καὶ εἰς τὸ ἄκρον εἶχεν εἰδός τι παραθύρου κλειομένου ἐξωθεν διὰ ξυλίνου φραγμοῦ τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα κατὰ τὸ ἄνω μέρος δὲν ἄφινε νὰ εἰσέρχεται ἀρκετὸν φῶς ὥστε ὁ δέσμιος νὰ δύναται νὰ ἀναγινώσκῃ. Κύρια ὀνόματα καὶ ἀναφωνήματα ἀπελπισίας χαραραγμένα δι' ἄνθρακος ἐπὶ τῶν τοίχων ἦσαν τὸ μόνον κόσμημα τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης κατοικίας· ἀχρεῖόν τι κλινόξυλον, μία παλαιὰ τράπεζα, ἓν κάθισμα καὶ δύο δυσώδη ἀγγεῖα ἀπετέλουν ὅλην τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ. Ὁ στρατάρχης ἔμεινεν ἐκεῖ ἓνα μῆνα. Μεταφερθεὶς ἔπειτα ἄνωθεν τοῦ δεσμωτηρίου, ὅπου ἐφυλάττετο ὁ κόμης Λαβாலέτ, εἰς δωμάτιόν τι ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ γραμματέως τῆς φυλακῆς, ὅπου ἔθεσαν καὶ μίαν θερμάστραν διὰ νὰ τὸν προφυλάττωσιν ἀπὸ τὸ ψῦχος, δὲν εἶδε νὰ μεταβληθῶσιν ἐκ τούτου οἱ τραχεῖς τρόποι τῶν δεσμοφυλάκων του· ὁ κατασκοπικὸς καὶ βάνανυσος δεσποτισμὸς των τὸν παρηνώχλει καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς ἀθωοτέρας διασκεδάσεις· ὁ στρατάρχης ἐπαιξε πολὺ καλὰ τὸν αὐλόν· ἐπὶ τινος ἡμέρας ἐπροσπάθησε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ὀχληρίαν τῆς θέσεώς του δι' αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου, ἀλλὰ καὶ ἡ παρηγορία αὕτη τῷ ἀφηρεῖθι ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τοὺς κανονισμοὺς τῆς φυλακῆς. Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν νὰ κάμνῃ καθ' ἡμέραν δύο συντόμους περιπάτους ἐντὸς στενῆς τινος αὐλῆς ὅπου δύο σκοποὶ μὲ τὸ ὄπλον ἐπὶ βραχίονος ἱστάμενοι ὑπὸ κεκαλυμμένην τινὰ ζοάν σχηματίζουσιν μίαν τῶν πλευρῶν τῆς αὐλῆς τὸν παρεφύλαττον διαρκῶς. Ἡ αὐστηρά αὕτη ἐπιτήρησις δὲν ἔπαυε ποτέ· ἡμέραν καὶ νύκτα τρεῖς σκοποὶ, συνήθως φέροντες στολὴν χωροφυλάκων ἢ ἐπιλέκτων πεζῶν καὶ ἱππέων τῆς πρώτης αὐτοκρατορικῆς

φρουρᾶς, ἐφύλαττον ὑπὸ τὰ παράθυρά του καὶ εἰς τὴν θύραν του· ἡ ἀστυνομία δυσπιστοῦσα εἰς τοὺς ἐν τῷ παλαιῷ στρατῷ ὑπηρετήσαντας στρατιώτας, δὲν ἀνέθετε τὴν λυπηρὰν ταύτην ὑπηρεσίαν εἰμὴ εἰς ἀνθρώπους δεδοκιμασμένης ἀφοσιώσεως, εἰς βασιλικούς ἐθελοντάς, εἰς παλαιούς συντρόφους τῶν ἀνταρτῶν τῆς Βρετανίας καὶ τῆς Βανδέας, καὶ εἰς σωματοφύλακας κρυπτομένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὰς προμνησθείσας στολὰς.»

Μετὰ τὴν εὐγενῆ ἀποποίησιν τοῦ στρατάρχου Μονσὲ, τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον εἶχε συγκροτηθῇ πάλιν ὡς ἐφεξῆς:

Πρόεδρος ὁ στρατάρχης κόμης Ζουρδάν· δικασταὶ οἱ στρατάρχαι Μασένας, Μορτιέ, Ὁζερὼ καὶ οἱ ἀντιστράτηγοι κόμης Μαιζὼν, Κλαπαρέδ καὶ Βιλὰτ· βασιλικὸς ἐπίτροπος ὁ Ζοανβίλ· εἰσηγητὴς ὁ στρατοπεδάρχης κόμης Γρόνδλερ.

Ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν κατώρθωσε ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν δυσαρέστων τούτων καθηκόντων παρατηρήσας ὅτι ὁ στρατηγὸς κόμης Γκαζάν ἦτο ἀρχαιότερός του κατὰ τὸν βαθμὸν, ὅθεν ὁ τελευταῖος οὗτος τὸν ἀντικατέστησε.

Τὴν 3 νοεμβρίου τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον συνεδρίασε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ δικαστικοῦ καταστήματος ὅπου συνήθως συνεδριάζει τὸ κακουργοδικεῖον.

Ἀπὸ πρωΐας πλῆθος ἄπειρον συνωθεῖτο εἰς τὰς πύλας τοῦ δικαστηρίου, ἐντὸς δ' αὐτοῦ αἱ πλειότεραι θέσεις κατεῖχοντο ἤδη ὑπὸ πολυαρίθμων προνομιούχων. Ἐκεῖ παρετῆρει τις, ὡς εἰς τὴν δίκην τοῦ Λαβεδοῦέρου, ἀριθμὸν τινα θεατῶν ἐφελκυσθέντων ὑπὸ ἐχθρικῆς περιεργείας, μετανάστας, κυρίας τῆς αὐλῆς, ξένους, τὸν πρίγκηπα Αὐγουστον τῆς Πρωσσίας, τὸν λόρδον καὶ τὴν λέδην Κάστελριγ, τὸν πρίγκηπα Μέττερνιχ. Ἀλλὰ τὰ ἐχθρικά αἰσθήματα τοῦ μέρους τούτου τῆς ὁμηγύρεως ἀντεσταθμίζοντο εὐρυχώρως ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς πλειονοψηφίας τῶν θεατῶν οἵτινες ἦσαν φίλοι τοῦ στρατάρχου.

Πέριξ τοῦ δικαστηρίου, πορυάριθμα ἀποσπάσματα τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἡ χωροφυλακὴ σχεδὸν ὅλη καὶ μέγα μέρος τοῦ σώμα-

τος τῶν πυροσβεστῶν ἐφύλαττον διὰ τὴν εὐτάξιαν. Ἐντὸς τῆς αἵθουσας, ἡ ἐθνοφυλακὴ καὶ οἱ ἀπόμαχοι ἐξετέλουν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ στρατάρχης Ζουρδάν ἤνοιξε τὴν συνεδρίαν κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν καὶ ἡμίσειαν. Πρῶτόν τι παρεμπίπτον ἐβράδυνε τὴν πρόδον τῆς δίκης· ὁ Μασένας, ἐπιθυμῶν ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀτιμίαν τὴν ὁποίαν ὁ Μονσὲ τόσον εὐθαρσῶς εἶχεν ἀπομακρύνει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐπρότεινε τὴν ἐξαίρεσιν του ἔνεκα ἀρχαίων δυσαρρεσκείων αἵτινες ἐν Ἰσπανίᾳ εἶχον ἀναφυῇ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νεῦ. Τὸ συμβούλιον ἐρωτηθὲν ὑπὸ τοῦ προέδρου του δὲν ἐνόμισεν ὅτι τοιαῦται δυσαρρεσκείαι ἠδύναντο νὰ ἐπιρρέασωσι τὴν συνείδησιν τοῦ δικαστοῦ καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐξαίρεσιν του.

Ὁ κατηγορούμενος δὲν παρευρέθη εἰς τὴν πρώτην ταύτην συνεδρίαν. Ὁ γραμματεὺς ἀνέγνωσε τὰς ἐξετάσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, ἔπειτα δὲ τὰς ἀνακριτικὰς ἐκθέσεις· μεταξὺ τούτων αἱ ὑπὸ τοῦ κόμητος Γρόνδλερ γενόμεναι ἐξετάσεις συνωδεύοντο ὑπὸ τῆς ἐξῆς διαμαρτυρήσεως:

«Κηρύττω διὰ τῆς παρούσης ὅτι ἀρνούμαι τὴν ἀρμοδιότητα παντὸς πολεμικοῦ συμβουλίου διὰ νὰ μὲ δικάσῃ συμφώνως μὲ τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως ὑπὸ χρονολογίαν 24 τοῦ παρελλόντος ἰουλίου. Ἐν τούτοις, σεβόμενος τοὺς κυρίους στρατάρχας τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς ὑποστρατήγους τοὺς συγκροτοῦντας τὸ πολεμικὸν συμβούλιον, εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀπαντήσω εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας ὁ στρατοπεδάρχης κύριος κόμης Γρόνδλερ (ἐκπληρῶν καθήκοντα εἰσηγητοῦ) εὐαρεστηθῇ ν' ἀποτείνῃ πρὸς ἐμέ.

«Ἐν τῷ κεντρικῷ δεσμωτηρίῳ τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1845.

«Ὁ στρατάρχης πρίγκηψ τῆς ΜΟΣΚΟΒΑΣ.»

Εἰς τὰς ἐξετάσεις ταύτας τῆς ἐνώπιον τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου διαδικασίας αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Νεῦ εἶναι ἀκριβέστεραι, σαφέστεραι, τακτικώτεραι. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ τὰ οὐσιωδέστερα αὐ-

τῶν μέρη, καθότι αὐταὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς δίκης.

Ε. Εἶπατε ὅτι εἶδατε κατὰ πρῶτον τοὺς πράκτορας τοῦ Βοναπάρτου τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μαρτίου. Διατί λοιπὸν ἡ προκήρυξις σας φέρει χρονολογίαν 13 μαρτίου;

Α. Κατὰ λάθος φέρει τὴν χρονολογίαν ταύτην, εἶναι δὲ πραγματικῶς τῆς 14. Τὴν ἀνέγνωσα μόνος μου εἰς μέρος τι τῶν στρατευμάτων, τὰ δὲ ἄλλα ἔλαβον γνῶσιν αὐτῆς διὰ τῆς διαταγῆς τῆς ἡμέρας.

Ὁ στρατάρχης ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε γνῶσιν πλὴν μόνον διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἔχι ἐπισήμως τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος κηρύττοντος τὸν Βοναπάρτην προδότην καὶ ἀντάρτην καὶ παραγγέλλοντος πάντας τοὺς πολίτας νὰ τρέξωσι κατ' αὐτοῦ. Μέγα μέρος τῶν στρατευμάτων, λέγει, εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείπει τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως πρὶν αὐτὸς δημοσιεύσῃ τὴν προκήρυξιν. Δύο τάγματα τοῦ 76^{ου} συντάγματος εἶχον μάλιστα τολμήσει νὰ κρατήσωσι δέσμιον εἰς τὸ Βουργον τὸν στρατηγὸν τῶν Γωτιέ· ἐπειδὴ ὅμως αἱ κακαὶ διαθέσεις τῶν στρατευμάτων δὲν δύνανται νὰ τὸν δικαιολογήσωσιν ὅτι ἠνώθη μετὰ τὸν Βοναπάρτην, ἀποδίδει πᾶν ὅ,τι ἡ διαγωγὴ του ἔχει ἐγκληματικὸν εἰς τὴν ἀκάθεκτον φορὰν τῶν περιστάσεων καὶ εἰς τὸν φόβον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

—Οἱ πράκτορες τοῦ Βοναπάρτου, εἶπεν, εἶχον ἤδη κατορθώσει νὰ ἐπιρρέασωσιν ὅλα τὰ στρατεύματα. Ἦδη ἀπὸ τῆς 10 καὶ τῆς 11 μέγα μέρος τῶν στρατιωτῶν ἤρχιζον νὰ συζητῶσι, πάμπολλοι ἀφανεῖς καὶ ἄγνωστοι πράκτορες εἶχον ἀναμιχθῇ μετὰ αὐτῶν· ἔμαθον ἀκολούθως ὅτι δύο ἀετοφόροι σημαῖαι εἶχον δοθῇ κρυφίως εἰς τοὺς στρατιώτας. Ὁ ἐρεθισμὸς ἦτο μέγιστος· σιγὴ φοβερὰ ἀνήγγελλεν ὅτι τὰ στρατεύματα ἦσαν ἐτοιμα νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας· οἱ στρατιῶται ἠπέιλουν νὰ μὲ φονεύσωσι, καθὼς ἔμαθον παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βουρμόντ καὶ πολλῶν ἄλλων στρατιωτικῶν. Ἦμην τεταραγμένος καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος διὰ τὴν φρικώδη θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἔμελλε νὰ εὕρεθῃ

καὶ παρυσύρθη μᾶλλον ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον, πλὴν δὲν ἔδωκα τὸ παράδειγμα.

Τὴν πρωτὰν τῆς ἡμέρας ὅτε ἀνέγνωσα τὴν προκήρυξιν εἰς τὰ στρατεύματα, ἐκάλεσα πλείσιον μου τοὺς στρατηγοὺς Λεκουρβὲ καὶ Βουρμόντ καὶ τοῖς ἀνέγνωσα τὴν προκήρυξιν· προσεκάλεσα δὲ συγχρόνως τὸν Βουρμόντ νὰ μὲ εἰπῇ εἰς τὴν τιμὴν του τί ἐφρόνει περὶ αὐτῆς. Ἀμφότεροι ἐνέκρινον τὸ περιεχόμενόν της καὶ μὲ συνώδευσαν εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπου ὁ Βουρμόντ εἶχε διατάξει νὰ συναθροισθῶσι τὰ στρατεύματα.

Ε. Ὅταν ἀπεφασίσατε νὰ συνενωθῇτε μετὰ τὸν Βοναπάρτην, ἐγράψατε εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσὲ καὶ Οὐδινὼ εἰδοποιῶν αὐτοὺς περὶ τῆς ἀποφάσεώς σας;

Α. Ὁχι. Νομίζω ὅτι τοῖς ἔγραψα μετὰ τινος ἡμέρας διαβιβάζων εἰς αὐτοὺς τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας εἶχα λάβει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βερτρὰν.

Ε. Ποῦ συνηντήσατε τὸν Βοναπάρτην;

Α. Εἰς τὸ Ὠζέρ πρὸς τὸ ὅποιον μὲ εἶχεν εἰδοποιήσει ὅτι ἔμελλον νὰ βαδίσωσι τὰ στρατεύματα.

Ε. Ἐλάβετε μετὰ τῆς 13 καὶ 14 μαρτίου διαταγὰς παρὰ τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλέως;

Α. Ἐλαβον ἐπιστολὴν τινα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν εἰς Βεζανσὼν διὰ τῆς ὁποίας ἀνηγγέλλοντο πρὸς ἐμὲ αἱ στρατιωτικαὶ κινήσεις αἱ παραγγελλεῖσαι εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσὲ καὶ Οὐδινὼ, πλὴν δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν χρονολογίαν της.

Ε. Δὲν διετάξατε νὰ συλλάβουν πολλοὺς στρατηγοὺς καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς ἔχοντας θέσεις εἰς τὸν νόμον σας, μετὰ δὲ ἄλλων τοὺς στρατηγοὺς Βουρμόντ, Λεκουρβὲ, Δελῶρ, Ζαρρὺ, τὸν κόμητα Σὲ, νομάρχην τοῦ Δούβ καὶ τὸν Κ. δήμαρχον τῆς Δόλης;

Α. Μάλιστα, κατὰ τὴν διαταγὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ Βοναπάρτου· τοῦτο ἦτο μέτρον προσωρινὸν τὸ ὅποιον αὐτὸς ἐνόμιζεν ὠφέλιμον, ἀλλὰ τὸ ὅποιον δὲν τοὺς ἔβλαψε καθότι οἱ περισσότεροι αὐτῶν εἶχον φθάσει εἰς τὰ Παρίσια συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τὸν Βοναπάρτην· ἔμαθον

ἀκολουθῶς ὅτι δὲν ἠνωχλήθησαν καὶ ὅτι εἶχε σταλῆ διαταγὴ εἰς τὸν στρατηγὸν Μερμέ διοικητὴν τοῦ Βεζανσῶν ν' ἀποφυλακίσῃ ὅλους τοὺς συλληφθέντας ἐκτὸς τοῦ Νομάρχου τοῦ Βεζανσῶν ὅστις ἀπέπεμφθη ἐκ τῆς πόλεως.

Ε. Γνωρίζετε τὸν Κ. Καϊρώλ, ἀξιωματικὸν ἐπὶ τῶν τροφίμων;

Α. Μάλιστα.

Ε. Διατὶ τὸν ἐφυλακίσατε εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ;

Α. Δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔδωκα τοιαύτην διαταγὴν. Νομίζω ὅτι τὸν ἐπέπληξα μόνον διότι δὲν ἔλαβεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διατροφὴν τῶν στρατευμάτων, καὶ τὸν διέταξα νὰ ὑπάγῃ εἰς Βεζανσῶν νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου.

Ε. Φθάνων εἰς τὸ Βεζανσῶν διστάξατε ν' ἀφοπλίσουν τὸ φρούριον;

Α. Ὁχι.

Ε. Ἡξέυρετε ἂν ὁ διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἀπέσυρε τηλεβόλα ἀπὸ τῶν προμαχώνων καὶ κατὰ ποίαν διαταγὴν;

Α. Δὲν ἔμαθον περὶ τούτου τίποτε. Δύναται δὲ νὰ ζητηθῇ λόγος ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Βουρμόντ διὰ νὰ γνωσθῇ ἂν ὑπῆρχον περὶ τούτου διαταγαί.

Ε. Ἐνθυμεῖσθε νὰ ἐζητήσατε διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου σας δεκαπέντε χιλιάδας φράγκων παρὰ τοῦ νομάρχου τοῦ Βεζανσῶν;

Α. Ὁχι.

Ε. Παρὰ τίνος ὁ στρατηγὸς Γωτιέ διετάχθη νὰ ἐπισθοχωρήσῃ πρὸς τὸ Βοῦργον μετὰ τοῦ 76^{ου} συντάγματος;

Α. Ὑποθέτω ὅτι διετάχθη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βουρμόντ.

Ε. Παρὰ τίνος ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἔμαθε τὴν ἀνταρσίαν τοῦ 76^{ου} συντάγματος καὶ τὴν συνεννόησίν του διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συνενωθῇ μὲ τὸν Βοναπάρτην;

Α. Παρὰ τοῦ νομάρχου τῆς Αἰνῆς καὶ δύο ἄλλων ἀνθρώπων ἐρχομένων ἐκ Λυών.

Ε. Ποίας δυνάμεις εἴχετε ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ πεζικοῦ ὡς καὶ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ;

Α. Εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ εὐρίσκοντο τὸ 60^{ον} καὶ 77^{ον} σύνταγμα τῆς γραμμῆς, τὸ 8^{ον} τῶν ἀκροβολιστῶν καὶ τὸ 5^{ον} τῶν

δραγόνων, τὸ δὲ πυροβολικὸν δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη.

Ε. Πόθεν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης περιέμενε τὸ πυροβολικὸν τῆς;

Α. Ἐκ Βεζανσῶν. Ὁ στρατηγὸς Μονζεναὶ εἶχε διαταχθῆ νὰ τὸ διευθύνῃ εἰς Λόνς-Λε-Σωλνιέ. Νομίζω ὅτι ἐφθάσεν ἐκεῖ μία κανονοστοιχία τὴν 15· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω τοῦτο διότι εἶχα ἤδη ἀναχωρήσει ἐκ τῆς ῥηθείσης πόλεως.

Ε. Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἔγραψε τὴν 13 ἐκ Λόνς-Λε-Σωλνιέ ἐπιστολὴν τινα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν διὰ τῆς ὁποίας τῷ ἐγνωστοποιεῖ τὴν συγκρότησιν τῶν δύο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς μοιρῶν. Τὰ στρατεύματα ταῦτα λοιπὸν ἦσαν εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ ἢ εἰς τὰ πέριξ;

Α. Σὰς ἀπῆντησα ἤδη ὅτι δύο συντάγματα ἦσαν εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ, ὁ λοιπὸς στρατὸς ἦτο κατεσκηνωμένος εἰς τὰ πέριξ ἐκτὸς τοῦ 3^{ου} συντάγματος τῶν οὐσσάρων τοῦ ὁποίου μέγα μέρος εἶχεν ἤδη αὐτομολήσει πρὸς τὸν Βοναπάρτην, τοῦ 6^{ου} ἐπίσης τῶν οὐσσάρων τὸ ὅποιον εἶχα διευθύνει πρὸς τὴν Ὀζόνην καὶ τοῦ 76^{ου} εὐρίσκομένου εἰς Βοῦργον, τὸ δὲ πυροβολικὸν δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη ὅλον καὶ αἱ μοῖραι τῶν ὁποίων εἶχα γνωστοποιήσει τὴν συγκρότησιν εἰς τὸν ὑπουργὸν δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ συσσωματωθῶσι πρὸ τῆς 15.

Ε. Ἀπὸ τί συνέκειντο αἱ πολεμικαὶ σας προμήθειαι εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλνιέ;

Α. Δὲν δύναμαι νὰ ἀπαντήσω ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Γνωρίζω μόνον ὅτι τινὰ τῶν συνταγμάτων τοῦ πεζικοῦ ἔμελλον νὰ ἔχωσι πεντήκοντα πυριτοβολὰς κατ' ἄνδρα, ἀλλὰ δὲ συντάγματα δὲν εἶχον παντελῶς τοιαύτας. Μὲ τόσῃν ταχύτητά εἶχον ἐξαποσταλῆ τὰ στρατεύματα, ὥστε ὁ στρατηγὸς Βουρμόντ εἶχε λησμονήσει νὰ διανείμῃ πυριτοβολὰς εἰς τινὰ τῶν συνταγμάτων. Κατὰ τὴν εἰς Βεζανσῶν ἀφίξίν μου δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη εἰς μόνος ἵππος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ στρατοῦ μου καὶ ἠναγκάσθην νὰ στείλω ἐκ Λόνς-Λε-Σωλνιέ εἰς Βεζανσῶν ἓνα ἀξιωματικὸν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου φθάνοντα ἐκ Λυών μετὰ τοῦ Κ. Σορράν διὰ νὰ ζητήσω παρὰ τοῦ διευθυν-

τοῦ τοῦ πυροβολικοῦ νὰ πέμψη πυριτοβολὰς ταχυδρομικῶς.

Ε. Ὡμιλήσατε ἐμπιστευτικῶς μετὰ τοῦ Κ. Πρεσάμ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου σας περὶ τοῦ σχεδίου σας τοῦ νὰ συνενωθῇτε μὲ τὸν Βοναπάρτην;

Α. Ὁχι.

Ε. Δύνασθε νὰ μᾶς παρουσιάσετε καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποῖαν ἐλάβετε παρὰ τοῦ Βερτρὰν ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 13 μαρτίου καὶ τὸ πρωτότυπον τῆς προκηρύξεως τὴν ὁποῖαν ἀνεγνώσατε εἰς τὰ στρατεύματα καὶ ἦτις, ὡς λέγετε, ἦτο ἐπισυνημμένη εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ στρατηγοῦ Βερτρὰν;

Α. Τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Ε. Ἐνθυμεῖσθε νὰ εἶπατε ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Λὸνς-Λε-Σωλιε, εἰς τὰ περιστοιχοῦντα ὑμᾶς πρόσωπα, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προκηρύξεως, ὅτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο παρεσκευασμένη πρὸ τριῶν μηνῶν καὶ ἐπέκεινα;

Α. Ὁχι, δὲν ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτό τι.

Ε. Δὲν εἶπετε εἰς τὸν φροντιστὴν Καίρῳλ: «Πρὸ τριῶν καὶ ἐπέκεινα μηνῶν ἐγνώριζα τοῦτο ἐκ τῆς νήσου Ἑλβης;»

Α. Ὁχι.

Ε. Διετάξατε ἐν Δόλῃ νὰ τυπωθῇ καὶ τοιχοκολληθῇ καμμία προκήρυξις;

Α. Δὲν ἐνθυμοῦμαι.

Ε. Εἶπατε τὴν 15 μαρτίου εἰς τὸν δήμαρχον Δόλης, παρόντος καὶ τοῦ ἐπάρχου, ὅτι πρὸ τριῶν μηνῶν οἱ ΚΚ. στρατάρχαι τῆς Γαλλίας εἶχον συλλάβει τὸ σχέδιον ν' ἀνατρέψωσι τὴν κυβέρνησιν τῶν Βουρβόνων καὶ ὅτι πρὸ ἐνὸς μηνὸς τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχε κατασταθῇ ὀριστικὸν καὶ ἀμετάκλητον;

Α. Τοῦτο εἶναι ψεῦδος. Δὲν ἐγνώριζα τὸν δήμαρχον τῆς Δόλης, νομίζω ὅτι τὸν εἶδον κατὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης διάβασίν μου, ἀλλὰ δὲν τῷ εἶπον μήτε ἐμπιστευτικῶς μήτε ἐπισήμως τίποτε ἐξ ὧν ἀναφέρει εἰς τὴν κατάθεσιν του.

(Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ κόμης Γκρόνδλερ ἔφερε πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ δύο ἔγγραφα τῆς 13 μαρτίου.)

Ε. Παρηγγείλατε νὰ ζητηθῶσι τὰ δύο ἔγγραφα τῶν ὁποίων σᾶς προσεκάλεσα νὰ μᾶς παρουσιάσετε τὸ πρωτότυπον, δηλαδὴ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βερτρὰν καὶ ἡ προκήρυξις ἥτις κατὰ τὴν βεβαίωσίν σας ἦτο προσηρητημένη εἰς ταύτην;

Α. Ἐζήτησα τὰ ἔγγραφα ταῦτα παρὰ τῆς κυρίας στραταρχίδος καὶ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἅμα ἔμαθε τὴν σύλληψίν μου καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ συνταγματάρχου Λαβε-δοῦέρου, πρῶτόν τι ὄρημα ἀνησυχίας τὴν ὥθησεν εἰς τὸ νὰ διατάξῃ τὸν ἐν Κουδρῷ ἐπιστάτην τῆς νὰ καύσῃ ὅλα τὰ ἔγγραφα ὅσα εὑρίσκοντο εἰς τὸ κτῆμά μου μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τὰ δύο ζητούμενα ἔγγραφα. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη.

(Εἰς μίαν ἄλλην ἀνάκρισιν, ὁ στρατάρχης ἐξιστορεῖ ὡς ἐφεξῆς τὴν ἀποστολὴν ἥτις τῷ ἐδόθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὴν ἐξ Ἑλβης ἐπάνοδον.)

— Ἀνεχώρησα ἐκ Παρισίων τὴν 23 μαρτίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Βοναπάρτου διὰ νὰ μεταβῶ εἰς Λίλλην. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος, ἔλαβον διεξοδικωτάτην αὐτοῦ ἐπιστολὴν, τὴν 25 ἢ τὴν 26, ἐν τῇ ὁποίᾳ μὲ παρήγγελλε νὰ διατρέξω ὅλον τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ ἀρκτικὸν σύνορον τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τῆς Λίλλης μέχρι τοῦ Λανδῶ, νὰ ἐπιθεωρήσω τὰ στρατεύματα, καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ φρούρια, καὶ νὰ βεβαιωθῶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐχυρωμάτων, τῶν πολεμικοποδίων καὶ τῶν τροφῶν, καθὼς καὶ τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα.

Κατὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην τὴν ὁποῖαν ἐξεπλήρωσα ὡς ἐκτακτος ἐπίτροπος, ἤμην πρὸς τούτοις ἐπιφορτισμένος νὰ δίδω πληροφορίας περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, νὰ τοὺς παύω προσωρινῶς ὡςάκις ἤθελον κρίνει τοῦτο ὠφέλιμον καὶ νὰ προτείνω τὴν ἀντικατάστασίν των. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐξήσκησα τὴν ἐξουσίαν ταύτην μετὰ μεγίστης περισκέψεως καὶ ὅτι κανεὶς δὲν ἐπαύθη ὑπ' ἐμοῦ. Ὅταν ἔφθανα εἰς τὰς πόλεις, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἤρχοντο νὰ μὲ ἐπισκεφθῶσιν. Ἐπληροφοροῦμην παρ' αὐτῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, τοῖς ἐγνωστοποιοῦν τὰς

δικταγὰς μου καὶ τὴν εἰς ἐμὲ διαπιστευθεῖσαν ἐξουσίαν. Ἦτο φυσικώτατον νὰ ὀμιλῶ εἰς τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς τότε κυβερνήσεως, πλὴν ἀρνούμαι ἀπολύτως ὅτι ἐξέφερα ὁποιοσδήποτε ἐξυβριστικούς λόγους κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του· αἱ ὁδηγίαι μου ῥητῶς παρήγγελλον νὰ διακηρύττω πανταχοῦ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πολεμήσῃ ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας, κατὰ τὰς συμβάσεις τὰς γενομένας ἐν Ἑλβη μεταξὺ αὐτοῦ, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας· ὅτι ἡ Αὐτοκράτειρα Μαρία Λουίζα καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἤθελον μείνῃ ἐν Βιέννῃ ὡς ὅμηροι μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ δώσει εἰς τὴν Γαλλίαν φιλελεύθερον σύνταγμα καὶ ἐκτελέσει ὅλους τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἤθελεν ἔλθῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ του νὰ τὸν εὕρῃ εἰς τοὺς Παρισίους. Εἶχον, ἐκτὸς τούτου, διαταγὴν, ἂν τυχὸν ὁ βασιλεὺς ἢ μέλη τινὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐπιπτον εἰς χεῖράς μου, νὰ μὴ πράξω τίποτε διὰ νὰ τοὺς παρεμποδίσω, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ ὑπάγουν ὅπου ἤθελον ἐγκρίνει καὶ νὰ προστατεύσω μάλιστα τὴν ἐκ τῆς γαλλικῆς χώρας ἐξοδον. Ὄφειλον νὰ δίδω λόγον καθ' ἐκάστην εἰς τὸν ἴδιον Βοναπάρτην.

(ἀκολουθεῖ.)

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

ΚΑΙ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδ. συλλ. β')

Πλὴν τῆς τῶν γεωργῶν καὶ τῶν δούλων, καὶ ἄλλης τινὸς πολυαρίθμου τάξεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὄχλου ἡ διαγωγὴ πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας μελέτης.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἡ Ῥώμη καταστᾶσα ὁ ὀμφαλὸς ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς οἰκουμένης συνεδέετο μετὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτῇ ἐθνῶν διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἀπεράντων ἐκείνων λεωφόρων, ὧν τὰ λείψανα κινουῦσι σήμερον ἐτι τὴν ἐκπληξιν τοῦ θεα-

τοῦ. Ἐξ ἐκάστης δὲ αὐτῶν συνέρρεον εἰς Ῥώμην καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ σμῆνη ξένοι παντοῖοι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περάτων τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὡς σήμερον ἐν Παρισίοις, οὕτω καὶ τότε ἐν τῇ αἰωνίᾳ πόλει πλείοτέρους ἀπῆντα τις Γερμανοὺς, Γαλάτας, Ἕλληνας, Αἰθίοπας καὶ Συρίους ἢ Ῥωμαίους. Ὁ τοιοῦτος πληθυσμὸς καθίς ἀναγκαῖον ἀνάλογον πληθὺν ξενοδοχείων, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατήντησεν ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων νὰ ὑπερβῇ τὰς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτῶν κατοικουμένας οἰκίας. Οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα εἶναι πλουσιωτέρα τῆς παρακμαζούσης λατινικῆς λέξεων σημαίνουσιν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παρέχειν ἐπὶ μισθῷ εἰς τοὺς προσερχομένους κατοικίαν, τροφήν, οἶνον, θερμὰ ποτὰ, λουτρὰ, ἐταίρας, κύβους καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον ἢ εὐάρεστον. Οἱ φιλόλογοι καταρρέονται ὑπὸ ἀφθόνου ἰδρωτός ζητοῦντες νὰ ἐξακριβώσωσι ποία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ *μανσιοναρίων*, *φρουμενταρίων*, *καουοπόρων*, *παρόρων*, *κοπιαρίων*, *στραβουλαρίων*, *ποπῶν*, *ταβεργαρίων*, *θερμοπωλῶν*, *βοτουλαρίων* καὶ μυρίων ἄλλων καπῆλων, εἰς ὧν τοὺς ὄνυχας ἐνέπιπτον οὐ μόνον οἱ ξένοι, ἀλλὰ καὶ πλείστοι τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν, οἵτινες παρὰ τοῦ Νέρωνος καὶ Καλιγούλα εἶχον μάθει νὰ καταλίπωσι τοὺς ἐφεστίους θεοὺς χάριν τῶν καπηλείων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν τοιούτων ξενοδόχων κατήντησε τοσοῦτος, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἐν τῷ ὄχλῳ κράτος ἐν κράτει. Ἀλλ' ἂν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο μέγας, τὸ ποῖον αὐτῶν ἦτο αἰσχιστον. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων συγγραφέων πάντες οἱ κάπηλοι οὗτοι οὐ μόνον ἦσαν κλέπται καὶ προαγωγοί, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπαγωγὰς καὶ δηλητηριάσεις καὶ δολοφονίας παρεῖχον προθύμως τὴν βοήθειάν των. Ἀλλ' ἀφίνοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς ἄλλας αὐτῶν κακίας, θέλομεν περιορισθῇ νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καὶ οὗτοι προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἵνα οὕτω καταστήσωμεν πλήρη τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συρφετοῦ, εἰς ἃν ἐνασμενίζονται τινες, στρεβλοῦντες τὴν ἀλήθειαν χάριν κομματικῶν συμφερόντων, ν' ἀποδίδωσι τὴν τιμὴν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.